

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Filosofie

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor (kombinace): Humanitní studia – Anglický jazyk

PŘÍNOS ŽIDOVSKÉ KULTURY A JEJÍCH HODNOT ČESKÉ SPOLEČNOSTI

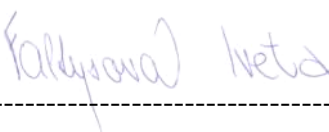
HOW IS JEWISH CULTURE AND ITS VALUES BENEFICIAL TO THE CZECH
SOCIETY

Bakalářská práce: 11-FP-KFL-098

Autor:

Iveta FALTYSOVÁ

Podpis:

Adresa:

Čelakovského 907

Lanškroun, 563 01

Vedoucí práce: Mgr. Marie Holá

Počet:

Stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
67	0	23	0	24	1

V Liberci dne: 20. 4. 2011

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra filosofie

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(pro bakalářský studijní program)

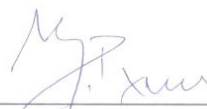
pro (kandidát): Iveta Faltysová
adresa: Čelakovského 907, Lanškroun 563 01
studijní obor (kombinace): AJ-HU
Název BP: **Přínos židovské kultury a jejích hodnot české společnosti**
Název BP v angličtině: **How is Jewish culture and its values beneficial to the Czech society**
Vedoucí práce: Mgr. Marie Holá
Konzultant: Mgr. Marie Holá
Termín odevzdání: 23.4. 2011

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 1.4.2010

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): FALTYSOVÁ IVETA

Datum: 28.4.2010

Podpis: Iveta Faltysová

Název BP: Přínos židovské kultury a jejích hodnot české společnosti

Vedoucí práce: Mgr. Marie Holá

Cíl: Zhodnocení přínosu židovské kultury pro českou společnost v minulosti a v současnosti.

Požadavky: Shromáždění a prostudování primárních i sekundárních pramenů k dané problematice.

Metody: Analýza dostupné literatury.

Literatura: PĚKNÝ , Tomáš. Historie Židů v Čechách a na Moravě. přepracované a rozšířené vydání. Praha : Sefer, 2001. 702 s. ISBN 80-85924-33-1.

JOHNSON, Paul. Dějiny židovského národa. 1. vyd. Praha : Rozmluvy, 1995. 501 s. ISBN 80-85336-31-6.

DE VRIES, Simon Philip. Židovské obřady a symboly. Vyd. 1. Praha : Vyšehrad, 2009. 299 s. ISBN 978-80-7021-963-8.

SADEK, Vladimír. Židovské dějiny, kultura a náboženství . 1. vyd. Praha : Státní pedagogické nakladatelství,, 1992. 59 s. ISBN 80-04-25998-7.

VESELÁ-PRUDKOVÁ, Lenka. Židé a česká společnost v zrcadle literatury : od středověku k počátkům emancipace. Praha : NLN, 2003. 153 s. ISBN 80-7106-430-0.

Čestné prohlášení

Název práce: Přínos židovské kultury a jejích hodnot české společnosti
Jméno a příjmení autora: Iveta Faltysová
Osobní číslo: P07000235

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 27.4.2011

Iveta Faltysová

Poděkování

Především bych ráda poděkovala mé vedoucí bakalářské práce Mgr. Marii Holé, za odborné vedení, podporu a podnětné rady, které přispěly k realizaci a úspěšnému dokončení práce. Dále bych chtěl poděkovat všem, kteří mi byli nápomocni a obohatili mě svými postřehy a poznatky při vypracování této práce.

ANOTACE

Bakalářská práce pojednává o specifických projevech kultury židovského národa a jejího vlivu na české prostředí. Zaměřuje se především na přínos v oblasti literatury, malířství, architektury, hudby a vědy. V úvodní části jsou nastíněny dějiny židovského obyvatelstva v Čechách a na Moravě a jeho vzájemné soužití s většinou společností. Další dvě kapitoly se věnují kulturně-vědeckému přínosu Židů působících v podmínkách naší země. Poslední kapitola se zabývá činností organizací, které usilují o ožívování židovské kultury a její hodnot v současné české společnosti. Cílem práce je ukázat jaký přínos mělo vzájemné soužití Židů a Čechů v minulosti a dnes.

Klíčová slova

Židé, kultura, umělecký přínos, Terezín, židovské organizace

ANNOTATION

This Bachelor Thesis deals with specific manifestations of Jewish culture and its influence on the Czech environment. It focuses mainly on its benefits in the areas of literature, painting, architecture, music and science. The introductory chapter outlines the history of the Jewish people in Bohemia and Moravia regions and their common life with majority society. Next two chapters attend to cultural and scientific benefits of Jewish people who lived and worked in conditions of our country. Last chapter deals with the activities of organizations, which make prompt effort to revitalize the Jewish culture and its values in contemporary Czech society. The aim of this thesis is to show the benefits of the mutual coexistence of Czech and Jewish people in the past and nowadays.

Keywords

Jews, culture, artistic contribution, Terezin, Jewish organizations

DIE ANNOTATION

Diese Arbeit behandelt über die spezifischen kulturellen Ausdrücke der jüdischen Nation und ihre Wirkung auf die Tschechische Umgebung. Sie Beschäftigt sich vor allem mit dem Beitrag im Bereich der Literatur, Malerei, Architekturen, Musik und Wissenschaft. Im einleitender Teil wird die Geschichte der jüdischen Bevölkerung in Böhmen und Mähren und ihres Zusammenlebens mit der meisten Gesellschaft beschrieben. Zwei weitere Kapitel widmen sich kultur-wissenschaftlichen Beitrag der in den Bedingungen unseres Landes wirkenden jüden. Der letzte Kapitel beschäftigt sich mit der Funktion der Organisationen die sich um belebung der jüdischen Kultur und ihrer Werte in der gegenwärtigen Gesellschaft bemühen. Die Arbeit soll zeigen, welchen Beitrag das Tschechen in der Vergangenheit und heute hatte.

Schlüsselwörter

Juden, Kultur, Künstlerischer Beitrag, Terezin, Jüdische organisationen

OBSAH

ÚVOD	10
1. Kdo jsou Židé	12
2. Historie židovského obyvatelstva na území českého státu	14
2.1 Doba přemyslovská	14
2.2 Doba lucemburská a husitská	16
2.3 Doba vlády Jagellonců	17
2.4 Doba vlády Habsburků	17
2.5 Období úředního antisemitismu	19
2.6 Osvícenectví	20
2.7 První republika	22
2.8 Druhá světová válka a holokaust	22
2.9 Poválečné komunistické období	25
2.10 Současná situace	25
3. Kulturně-vědecký přínos	26
3.1 Literární oblast	26
3.1.1 Nejstarší židovské písemnictví a jeho překlady	26
3.1.2 Zlatý věk židovské literatury	28
3.1.3 Snahy o českožidovskou asimilaci za pomoci literatury v 19. století	30
3.1.4 Židovský literární odkaz první poloviny 20. století	31
3.1.4.1 Židovští autoři kolem Pražského kruhu	32
3.1.4.2 Předválečná tvorba židovských autorů	34
3.2 Židovský přínos v oblasti přírodních a humanitních věd	37
3.2.1 Přírodní vědy	37
3.2.2 Humanitní vědy	38
3.3 Přínos v oblasti hudby	38

3.3.1	Židovská hudba -Klezmer	38
3.3.2	Židovské osobnosti hudby 19. a 20. století	39
3.4	Přínos v oblasti výtvarného umění a architektury	41
3.4.1	Malířství a sochařství	41
3.4.2	Hřbitovní symbolika	42
3.4.3	Synagogy a jiné židovské stavby	43
4.	Ghetto Terezín	45
4.1	Kulturní život v terezínském ghettu	46
4.1.2	Hudební a dramatické spolky v terezínském ghettu	47
4.1.3	Výtvarná činnost v terezínském ghettu	50
4.1.4	Druhá světová válka v literárních dílech židovských autorů	53
5.	Židovské organizace působící v současnosti na území České republiky	55
5.1	Federace židovských obcí ČR	55
5.2	Židovské muzeum v Praze	56
5.3	Vzdělávací a kulturní centrum	57
5.4	Projekt Lauderovy školy	59
5.5	Časopis Roš Chodeš	60
5.6	Knihovna a referenční centrum	61
ZÁVĚR		62
POUŽITÉ ZDROJE		64
PŘÍLOHY		67

ÚVOD

Židovský národ je ve světových dějinách známý především svou kolektivní soudržností, silným poutem ke své bohaté historické tradici, symbolikou, slavením svátků, hlubokými etickými hodnotami a hlavně houževnatostí, která pomohla jeho členům přežít mnoho krutých událostí dějin. Nepřízní osudu byli Židé od roku 70 n. l. donuceni odejít ze své rodné země a žít ve vyhnanství na různých místech nejen Evropy, ale i Afriky a Asie, kde často docházelo k nepochopení a nenávisti jejich lidu ze strany většinové společnosti. Předsudky proti tomuto společenství často vznikaly na zcela iracionálním základu a pouze ohrožovaly soužití různých skupin lidí, které by v jiných podmínkách mohlo být velice obohacující. Na jednotlivých místech, která Židé osidlovali, však docházelo ke kulturnímu ovlivňování, které je více než zřetelné i v dnešní společnosti.

Právě tato skutečnost mi byla inspirací pro detailnější prostudování židovského odkazu, prostřednictvím něž by bylo možné porozumět základním zákonitostem a principům společenství, jehož jsme součástí. Spolu s židovským osidlováním různých míst v diaspoře šlo ruku v ruce prolínání jednotlivých prvků jejich kultury do kultur cizích a naopak. V současnosti se na území České republiky můžeme setkat s řadou židovských památek, které jsou svědectvím o dlouholetém a velice inspirativním působení Židů v našich podmínkách. Konkrétně se jedná o více než dvě stě židovských synagog, několik set hřbitovů a bezpočet cenných literárních, malířských, hudebních či vědeckých děl, která vzešla z tvořivosti umělecky nadaných židovských osobností.

V souvislosti s bolestným příkořím, páchaným na této nevinné skupině obyvatel v souvislosti s holokaustem, cítím ještě naléhavější potřebu přiblížit alespoň okrajově hlavní kulturní a mravní přínos tohoto společenství, které po staletí spolu s Čechy a Němci profilovalo současnou podobu českého státu. V průběhu 2. světové války, odehrávající se v duchu nacistické ideologie, jež popírala všechny prvky demokracie a humanity, přišel svět o více než šest milionů zcela nevinných lidí. Každá umělecká práce, ať už jde o knihu, novinový článek, výstavu, koncert či divadelní představení nesoucí etické svědectví o této brutální kapitole dějin je bezpochyby záslužnou činností, která nepřímě přinutí mladé lidi zajímat se o problematiku svobody a demokracie v současné společnosti.

Za cíl své práce jsem si stanovila zpřehlednit a pokud možno systematizovat kulturní přínos Židů v jednotlivých oblastech umění a vědy napříč generacemi. Při promýšlení daného

tématu jsem dospěla k závěru zaměřit svoji pozornost na přínos v oblasti literární, výtvarné, hudební, architektonické a částečně i v oblasti vědecké. Není však v kapacitních možnostech této práce obsáhnout umělecký odkaz všech významných osobností, jež se v těchto oblastech prosadily. Bylo tedy nutné vybrat vždy pouze nejdůležitější autory spjaté s českým kulturním prostředím.

Pro dosažení stanoveného cíle své bakalářské práce jsme využívala dostupných literárních a internetových zdrojů, navštívila výstavu, pořádanou Židovským muzeem v Praze s názvem *Neztratit víru v člověka* a také výstavu v muzeu Českého Ráje *Židovský Turnov*, dále zhlédla několik dokumentárních filmů o Terezíně a holokaustu, kapitole dějin, jež zásadně změnila podobu světa. Knižním zdrojem, který mi nejlépe posloužil pro přiblížení dějin židovského národa na našem území, byla velice srozumitelná, čtivá kniha od autora Tomáše Pěkného *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. Nejvíce obohacujícím zdrojem informací pro zpracování kapitol, věnujících se židovskému kulturnímu přínosu, byly převážně webové stránky Pražského židovského muzea a Židovských hřbitovů a dále bezpočet tištěných publikací, pojednávajících o kulturní činnosti v Terezínském ghettu, v jehož prostředí vzniklo obrovské množství vysoce ceněných uměleckých děl různé povahy.

V souvislosti s vypracováváním poslední kapitoly, věnující se problematice současného působení židovských organizací na území České republiky jsem využila užitečných informací, jež mi byly poskytnuty pedagogy Lauderových škol, a taktéž osobních návštěv jednotlivých institucí, jejichž hlavním úkolem je uchovávat a poutavým způsobem seznamovat společnost s duchovním odkazem židovského národa. Prostřednictvím systematického zprehlednění židovského uměleckého odkazu bych chtěla vyzdvihnout, jak důležitou roli sehrál tento národ v procesu utváření současné podoby moderní společnosti. Téma židovství je v dnešní společnosti stále aktuální, a mnozí lidé se k jeho myšlenkovému ale i kulturnímu odkazu vrací s cílem nalézt odpověď na základní otázky spojené s podstatou lidství.

1. Kdo jsou Židé

Obecně je za Žida uznáván každý člen izraelského lidu nebo národa. Podle židovského náboženského práva halachy je Židem člověk, který se narodil židovské matce či přísným nábožensky uzákoněným postupem k judaismu konvertoval (tento postup platí i pro jedince, jež se narodili páru židovský muž, nežidovská žena).¹ Žena tedy zastává v tomto náboženství skutečně význačnou a zodpovědnou roli. Historie odkrývá bezpočet případů, kdy byly židovské ženy drastickým způsobem nuceny ke styku s vítězi různých válečných výbojů, v jejichž důsledku přicházeli na svět zcela nevinné děti. Tyto děti se přirozeně stávaly členy židovské komunity, což je ochránilo před osudem, který stihl bezpočet jiných nemanželských dětí. Navíc matka je v židovské rodině nejzodpovědnějším členem, pokud jde o zajišťování základních domácích náboženských obřadů, prvotní výchovy dětí a celkového duchovního klima rodiny.

Co se týče konverze (přestoupení) k judaismu, jde o skutečně náročný úkon, přesněji obrovskou a vleklou zkoušku lidské vytrvalosti, v souvislosti s jejímž skládáním jedinec prokazuje své porozumění a oddanost židovské víře. Pokud člověk skutečně vytrvá ve svém úsilí o konverzi i po mnohačetných rabínových odmítnutí, a prokáže dostatečně silnou motivaci pro přestoupení, je přijat do židovské obce a čeká ho celoživotní studium písemných pramenů, neoddělitelně spjatých s tímto náboženstvím, tedy Tóry a zákonů. Aby mohl jedinec vstoupit do plnohodnotného rituálního života této komunity, musí se zcela orientovat v tradicích, ovládat hebrejštinu, v níž jsou vedeny modlitby a melodie, jimiž jsou doprovázeny. Přijetí židovství za své životní náboženství sebou přináší povinnost vyznávat jednoho Boha, jeho zákony, ztotožnit se s historií tohoto po mnoha tisíciletí útrapami a příkořím pokoušeného národa, a stejně tak přijmout myšlenku jeho ne vždy zcela jisté budoucnosti.²

Základní etické zásady vyznavačů judaismu, odvozené z Tóry a knih Proroků, byly přejímány a dále rozvíjeny dalšími náboženstvími, až v moderní době vytvořily myšlenkovou základnu pro Deklaraci lidských svobod. „*Tvoří je hodnoty solidarita s ostatními a vzájemná pomoc, solidarita společenství vůči jednotlivcům, úcta k životu a mnohá další pravidla soužití.*“³

---

¹NEWMAN, Ja'akov. Judaismus od A do Z: Slovník pojmů a termínů. Praha: 1992, str. 247

² SPIEGEL, Paul. Kdo jsou Židé? Brno: 2007, str. 16

³ SPIEGEL, Paul. Kdo jsou Židé? Brno: 2007, str. 17

Poté co byla Židům přiznána plná občanská práva, začali se dělit do dvou skupin, a to na vyznavače ortodoxního [obr. 1] a liberálního (reformního) [obr. 2] judaismu. Hlavním kritériem pro přináležení do jedné z těchto skupin byl pohled na původ a výklad Tóry. Ortodoxní Židé pohlíží na každou jednotlivou větu Tóry jako na vlastní Boží slova předaná Mojžíšovi. Zákony vzešlé z Tóry uctívají bez změny a jakékoli narušení by mělo nedozírné následky. Liberální Židé naopak posuzují Svatou knihu za výtvor, na jehož vzniku se angažovali spíše zbožní lidé, kteří měli autentickou zkušenost s božskou revelací a snažili se ji lidem předat. Tato verze byla pro moderní osvíceneckou společnost 19. století mnohem akceptovatelnější, a tudíž se v těchto dobách většina Židů stavěla k liberálnímu proudu, a převažující počet zastánců si udržel až do současnosti. Liberální judaismus dovoluje svým věřícím vykládat si některé zákony Tóry volnějším způsobem, tak aby se daly dodržovat i v životě v současné moderní společnosti.⁴

Obrázek 1 – ortodoxní Židé⁵

Obrázek 2- liberální Židé⁶

Právě rozdíly v jednotlivých skupinách vyznavačů však mají negativní dopad na pospolitost a jednotu židovského lidu. *„Kdo je Žid, je nejen součástí společenství souvěrců, ale současně také příslušníkem národa. Toto spojení, trvající po několik tisíciletí, je*

⁴ SPIEGEL, Paul. Kdo jsou Židé? Brno: 2007, s. 18

⁵ <http://olser.cz/2778/>

⁶ <http://www.best4man.cz/repository/images/2010/style/fashion/vojaci3.jpg>

*v dějinách lidstva jedinečné a pro Židy charakteristické.*⁷ Jako reakce na neochvějnou víru ve vyvolenost vlastního národa pocházející od Boha, kterou si Židé uchovávali po dlouhá tisíciletí ve svých srdcích a myslích, proti nim byly ze stran křesťanské společnosti konstruovány různé velice logicky promyšlené konspirační teorie a pomluvy, které rozněcovaly ve většinové společnosti násilné tendence. Spolu s obviňováním Židů z vražd dětí kvůli svým rituálním praktikám byli také nařčeni, že uloupili posvěcenou hostii, o níž se domnívali, že je Kristovým tělem a to vše s úmyslem projektovat na ní zruďné mučící techniky, kterými znovu ožívalo jeho utrpení.⁸

2. Historie židovského obyvatelstva na území českého státu

2.1 Doba přemyslovská

Příslušníci židovského národa se na území českého státu začali usazovat v 10. století, a to v souvislosti s obchodní činností na pražských trzích. Úplně prvními zástupci tohoto etnika byli obchodníci s karavanami, o jejichž přítomnosti spojené se zakládáním kupeckých osad podal očitě svědectví ve své zprávě, zachycující poměry ve střední Evropě, diplomat a kupec Ibrahim Ibn Jakub.⁹ Od počátku svého působení se Židé na našem území těšili panovníkově ochraně, jež jim byla zaručena výměnou za značný finanční obnos, nejčastěji ve formě platby vysokých daní. Ekonomickým odvětvím, v němž se Židům dařilo bezkonkurenčně nejlépe, byl dálkový obchod, a to hlavně zásluhou množství zahraničních kontaktů a celkové soudržnosti a provázanosti členů této komunity, obývajících různá evropská města. Hlavním zahraničním artiklem, na jehož importu se Židé podíleli, bylo zlato, k jehož získání si dopomohli směnou otroků, koní a kožešiny.

Tato komunita měla v čase svého působení na pražských tržištích obrovskou zásluhu na celkovém hospodářském a kulturním vzestupu českých měst a rozvoji mincovnictví. Zasloužili se také o dovoz luxusních artiklů, jakými bylo víno či různé druhy koření. Příhodné podmínky pro ekonomickou činnost Židů byly však zcela zničeny v roce 1096. V tomto roce se Českým královstvím prohnala první křížová výprava, při níž byly židovské obce masakrovány s odůvodněním, že se tak křížáci mstí „vrahům Ježíšovým“.

---

⁷ SPIEGEL, Paul. Kdo jsou Židé? Brno: 2007, s. 23

⁸ JOHNSON, Paul. Dějiny židovského národa. Praha: 1995, s. 206

⁹ PĚKNÝ, Tomáš. Historie Židů v Čechách a na Moravě. Praha: 1993, s. 13

Král Břetislav II. roku 1098 jasně dokázal Židům nezájem o jejich ochranu, dále převládající v politice téměř všech českých panovníků. Jediné co ho zajímalo, byly židovské majetky, a tak když se dozvěděl o jejich tajných plánech vystěhování se ze země, dal celé židovské město vyplnit.¹⁰

Dalším drastickým zásahem do života této komunity byla krutá protižidovská nařízení vznesená III. Lateránským koncilem roku 1179, a s úplnou platností potvrzená IV. Lateránským koncilem roku 1215. Židé byli označeni za netrpěnou skupinu, jež musí být od většinové, křesťanské společnosti separována, vyloučena z čestných úřadů a povolání, v níž jí tvoří přílišnou konkurenci a také zbavena práva vlastnit půdu. V této krajní situaci Židům nezbývalo nic jiného než si na své živobytí vydělávat obchodem s penězi- lichvou, v němž se úspěchu dosahovalo pouze praktikami pro křesťany v té době zapovězenými.

Počátkem 13. století byli Židé odsunuti do ghett a rovněž jim bylo nakázáno nosit viditelné znamení na oděvu, jež je na první pohled oddělovalo od většinové společnosti a tak náramně usnadňovalo uplatňování prvků tvrdé protižidovské politiky. V tomto období plném napětí a nepokojů, vyvolaných dlouhodobým působením cizorodého prvku, majícího odlišnou víru, a tvořícího značnou konkurenci křesťanským obchodníkům, bylo zcela nezbytné, aby se někdo na stranu Židů postavil, a předešel tak možným katastrofickým následkům. Rolí ochránců židovských práv a privilegií se zmocňovali čeští králové, kteří tak činili z čisté vypočítavosti a touhy po finančních prostředcích, se kterými Židé disponovali.¹¹ Právě panovníkům náležel podíl z jednotlivých židovských obchodních transakcí, a tak si skutečně pečlivě hlídali stavy jednotlivých dlužníků. Pro tyto účely byl dokonce zřízen "soud pro záležitosti královské pokladny", jehož hlavní funkcí bylo důkladně sledovat nakládání Židů s financemi, uloženými v jejich fondech.¹²

Přemysl Otakar II. (1253-1278) byl panovníkem, který na základě předchozích privilegií a výnosů vydal tzv. Statuta Judearum, z nichž pro Židy plynulo mnoho zásadních změn upravujících jejich životy na území českého království až do 18. století. Za největší změnu by se dalo považovat, že se tato skupina na dlouhou dobu stala prakticky majetkem krále, těšícím se jeho přímé ochraně, která však byla vykoupená obrovskými finančními částkami.¹³ „*Situace, kdy Židé právně i sociálně stáli mimo ostatní obyvatelstvo země,*

¹⁰ BAUMANN, Arnulf H. Co by měl každý vědět o židovství. Praha: 2000, s. 163

¹¹ PĚKNÝ, Tomáš. Historie Židů v Čechách a na Moravě. Praha: 1993, s. 22

¹² JOHNSON, Paul. Dějiny židovského národa. 1. Praha: 1995, s. 206

¹³ BAUMANN, Arnulf H. Co by měl každý vědět o židovství. Praha: 2000, s. 164

posilovala nábožensky i hospodářsky motivované protižidovské nálady. V obdobích hospodářských a politických krizí, kdy byla královská moc oslabena, nemohla nebo nechtěla Židy chránit, se proti Židům soustřeďovala nespokojenost a agresivita mas.“¹⁴

2.2 Doba lucemburská a husitská

Způsob jednání s židovskou menšinou v době panování Karla IV. (1346-1378) se odvíjel od místa jejich trvalého usídlení. Zatímco Židé obývající říšská města se neustále stávali terčem krvavých pogromů, v zemích Koruny české se naopak těšili plné královské ochraně. Za královým gestem poskytování ochrany židovskému obyvatelstvu stál jako vždy ekonomický kalkul, v této době se jednalo o požadavek na stornování křesťanských dluhů. Následná vláda panovníka Václava IV. (1376-1419) pokračovala v oddlužování křesťanů skrze jejich zbavování všech finančních závazků a dluhopisů, jež je svazovaly s židovskými finančníky. Obrovská nenávist vůči Židům, hromadící se v obyvatelích českého království už od 11. století, která byla motivována převážně jejich bohatstvím a panovníkovou přízní, se plně projevila roku 1389. V tomto roce se totiž přistoupilo k masivním útokům na nejbezbrannější složku české společnosti, a došlo k největšímu pogromu v dějinách pražského ghetta, jemuž padlo za oběť více než 3000 jeho obyvatel.¹⁵

Tento stav vyústil v rozsáhlou hospodářskou a ekonomickou krizi, která byla ještě posílněna mravním úpadkem církve, jež se stal hlavní příčinou vypuknutí husitské revoluce roku 1419. „*Na jedné straně Židé projevovali sympatie určitým aspektům reformního hnutí, neboť husité v pranýřování soudobých poměrů dávali hojně zaznít starozákonním prorokům a jejich mravním požadavkům.*“¹⁶ Prvotní židovská náklonnost k husitům, se však obrátila v jejich naprostou nenávist a to již ve 20. letech 15. století, kdy husité rozpoutali v několika českých městech protižidovské pogromy. Nejvíce Židů pak bylo z českého království vypovězeno v době pohusitské, kdy byl panovník donucen se o svůj monopol hospodářské moci rozdělit se šlechtou a městy, které netoužili po ničem jiném, než se židovské konkurence zbavit. V těchto dobách docházelo k páchání obrovského příkoří na židovském obyvatelstvu, a masivním vlnám vystěhovalectví.¹⁷

¹⁴ SADEK, Vladimír, et al. Židé dějiny a kultura. Židovské muzeum v Praze:2002, s. 37

¹⁵ PĚKNÝ, Tomáš. Historie Židů v Čechách a na Moravě. Praha: 1993, s. 35

¹⁶ BAUMANN, Arnulf H. Co by měl každý vědět o židovství. Praha: 2000, s. 164

¹⁷ SADEK, Vladimír, et al. Židé dějiny a kultura. Praha: 2002 Židovské muzeum v Praze, str. 37

2.3 Doba vlády Jagellonců

Období, kdy byl u moci rod Jagellonců je charakteristické zápasem o vliv na „židovský regál“, který mezi sebou sváděli královští úředníci, šlechta i konšelé. Židé v těchto dobách museli často platit za svoji ochranu zároveň panovníkovi i šlechtě. Kromě tohoto problému, jenž skutečně ohrožoval jejich finanční zásoby, tu byl ještě znatelný pokles zájmu o jejich poskytování různorodých finančních služeb. V 15. století, které bylo charakteristické počínající finanční krizí, byli Židé donuceni hledat jiný zdroj obživy. Situace se v dějinách několikrát opakovala, když křesťané nesnesli židovskou konkurenci v obchodu a řemesle a vymýšleli různé záminky pro jejich vypovězení z města. Nakonec se ukázalo pro židovskou komunitu mnohem výhodnější přemístit se na venkov a zůstat v područí tamní šlechty, jež jim zajistila důstojnější podmínky pro výkon různých profesí spojených s hospodářskou či zemědělskou činností a také zaručila určitý stupeň ochrany. V souvislosti s tímto odlivem židovského obyvatelstva došlo k znovuoobnovení hospodářské prosperity a konkurenceschopnosti poddanských měst a venkova. Tato ekonomická a soudní provázanost se šlechtou přinesla venkovským Židům v budoucnu mnohé výhody.¹⁸

2.4 Doba vlády Habsburků

Přestože se první habsburský panovník Ferdinand I. (1526-1564) snažil Židům znovu zajistit výsady, které jim byly v minulosti uznány, a v mnoha směrech usiloval o zlepšení postavení této komunity, nepodařilo se mu zabránit českožidovským rozporům ve finanční a obchodní sféře, které již byly v české společnosti hluboce zakořeněny. Židé se totiž museli podřizovat pravidlům a normám středověkých cechovních institucí, důsledkem čehož byl fakt, že se často vrhali velmi riskantním způsobem do nejrozumnějších zahraničních obchodních transakcí. Těmito transakcemi snadněji získávali produkty, o něž byl v určitou dobu největší zájem, což samozřejmě ještě více roznítlo nezávist křesťanských řemeslníků. Ti se snažili vyjádřit králi svou radikální nespokojenost s nežádoucí, konkurenční skupinou a navrhovali jejich vypovězení. K tomuto kroku skutečně došlo roku 1541, a byl reakcí na nařčení Židů ze založení požáru, jež zničil Hradčany a Malou stranu. Ovšem právě zde se

---

¹⁸ Židovské hřbitovy.[online]. [cit. 2011-4-2]. Dostupné z WWW: <<http://www.zidovskehrbitovy.cz>>.

projevilo výhodné postavení venkovských Židů, o jejichž služby nechtěla venkovská šlechta přijít, a tak tiše ignorovala králův rozkaz nařizující jejich vypovězení.

Plná moc nad Židy se panovníkovi vrátila do rukou po porážce stavovského povstání v roce 1547, po níž se mohli Židé do královských měst opět navrátit a znovuobnovit dřívější prosperitu.¹⁹

Dalším panovníkem, který se v českém prostředí zasloužil o zklidnění situace ve vztahu k židovskému obyvatelstvu a taktéž mu uznal mnohá privilegia, z nichž nejdůležitější byla bezesporu ochrana před křesťanskými cechy a legalizace obchodu, byl Rudolf II. (1576-1611). „*Pro pražské Židovské Město bylo toto období nejvýznamnější érou jeho dějin. Po roce 1567 se v průběhu několika desítek let stalo „obchodní velmocí“ a na čas dokonce jedním z největších sídlišť v Evropě*“.²⁰

V těchto podmínkách se dařilo hlavně inteligentním a bohatým Židům, jejichž působení nebylo v pražském prostředí nijak omezováno, a tak mohli vložit své finanční prostředky do stavby různých náboženských, účelových a kulturních staveb.

Jednou z nejvýznamnějších osobností této doby byl bankéř a obchodník Mordechaj ben Šmuel Maisl (1528-1601), jehož zásluhou bylo ghetto rozšířeno o radnici, špitál pro nemocné a chudé a spoustu dalších užitkových staveb. Skutečným architektonickým skvostem, který vznikl na jeho náklady a stal se chloubou celého Židovského města, byla Vysoká synagoga. Tento znamenitý obchodník se stal dvorním Židem Rudolfa II., z čehož mu plynulo mnoho výsad, usnadňujících průběh obchodních transakcí, v jejichž důsledku bohatl. Stejnému postavení se u panovníka těšil i Jakub Baševi z Treuenburgu (1570-1634), který si ke svým stavitelským a organizačním zásluhám pro židovské město připsal i účast ve vysoké politice. V českých zemích působilo v této době mnoho učenců světového významu, byli to především Maharal, Jom Tov Lipmann Heller, historiograf David Gans, nebo kabalista Ješaja Horowitz.²¹

Do tohoto ekonomicky a hospodářsky velmi plodného období však zasáhla třicetiletá válka, na jejímž pozadí se projevila nepostradatelnost židovských finančních prostředků. Židé se na oplátku za přiznání jistých privilegií postavili na stranu Habsburků, pod jejichž ochranou se několik desetiletí před vypuknutím bitvy těšili vcelku důstojnému postavení. Náklady na habsburské výboje však byly příliš vysoké a začaly tak po čase vyprazdňovat

---

¹⁹ Židovské hřbitovy.[online]. [cit. 2011-4-2]. Dostupné z WWW: <<http://www.zidovskehřbitovy.cz>>

²⁰ PĚKNÝ, Tomáš. Historie Židů v Čechách a na Moravě. Praha: 1993, s. 61

²¹ PĚKNÝ, Tomáš. Historie Židů v Čechách a na Moravě. Praha: 1993, s. 63, 64

židovské pokladny. Po prohrané bitvě se židovská obec začala zadlužovat, neboť byla extrémně zatížena placením nejrůznějších darů, příspěvků a mimořádných plateb do královské pokladny.

Co však znovu v mnohém ztěžovalo Židům pobyt na našem území, byla privilegia, která jim byla na oplátku za tyto dotace poskytnuta. Právě uplatňování králem stanovených privilegií se stalo důvodem nenávisti Židů ze strany křesťanské společnosti. V roce 1648 se židovské obyvatelstvo Prahy kromě poskytování peněžních dotací také aktivně zapojilo do bojů proti švédským vojskům, kde kromě finančního zajišťování bitvy, fungovalo i jako protipožární služba.²²

2.5 *Období úředního antisemitismu*

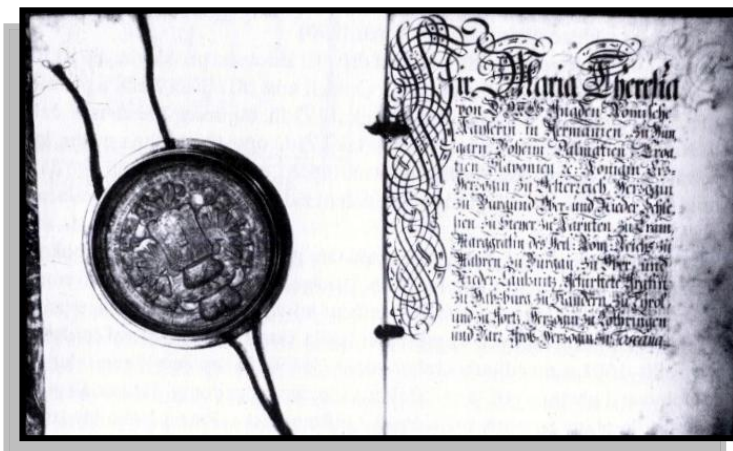
Po roce 1650 docházelo v českém státě k uplatňování politiky jednoznačně zacílené k redukci počtu židovského obyvatelstva a rušení jeho výsad. V době vlády Karla VI. (1711-1740) se prosadila celá řada zákonů, představujících skutečný zásah do každodenních životů Židů. Jednalo se především o tzv. familiantský zákon (1726), který povoloval uzavírání sňatku pouze nejstaršímu synovi v židovské rodině. Ostatní synové tak buď zůstávali svobodní či opouštěli zemi, a tudíž touto cestou přirozeně docházelo ke kýženému snižování počtu Židů na území českého království. Platnost tohoto zákona byla zrušena až za dvě staletí, konkrétně v roce 1849. Dále se jednalo o translokační reskript (1726), který striktně nařídil, aby se Židé navrátili do ghett a žili co možná nejvíce izolováni od míst, která sloužila primárně účelům křesťanských obyvatel.²³ „Na počátku vlády Marie Terezie (1740-1780) došlo k nejvážnějšímu ohrožení existence židovské komunity v českých zemích. Jejich postavení se začalo mírně zlepšovat až v období, kdy se v její politice začaly prosazovat prvky osvíceneckého absolutismu, které předznamenaly vládu jejího syna Josefa II.“²⁴ Tato panovnice považovala Židy za cizí kulturní element v českém prostředí, na nějž často svalovala vinu za své válečné a panovnické nezdary. V roce 1744 rozhodla udělat velice radikální krok, jímž bylo vypovězení všech Židů ze země. [obr. 3] Až o čtyři roky později jim dala milost a svolila k jejich návratu zpět do země oplátkou za tzv. toleranční daň, znamenající pro Židy platbu přehnaně vysokých poplatků a daní. Znovu zavedla povinnost

²² PĚKNÝ, Tomáš. Historie Židů v Čechách a na Moravě. Praha: 1993, s. 69

²³ BAUMANN, Arnulf H., Co by měl každý vědět o židovství. Praha: 2000, s. 167

²⁴ PUTÍK, Alexandr- SIXTOVA Olga, Dějiny Židů v Čechách a na Moravě I. Praha: 2005, s.13

vnějšího odlišení židovského obyvatelstva od většinové společnosti pomocí viditelného označení.

Obrázek 3 - Vypovídající edikt Židů vydaný Marií Terezií²⁵

2.6 Osvícenectví

Vskutku odlišný přístup k židovskému obyvatelstvu v českých zemích zaujal panovník Josef II. (1780-1790). Nedá se říci, že by bylo jeho záměrem poskytnout Židům svobodu, spíše se snažil o jejich přirozenou integraci do společnosti, tak aby bylo maximálně využito jejich obchodního a finančního potenciálu. Císař však vydával v průběhu své vlády mnoho nařízení, kterými zasahoval do téměř všech oblastí života Židů. Nutno připomenout, že se jednalo o zcela nový jev, neboť do dob osvícenství fungovaly židovské obce jako samostatné jednotky, spravující si svoje správní a sociální záležitosti po svém. Židovské obyvatelstvo bylo od křesťanské společnosti značně izolováno. Tyto dvě skupiny obyvatel se setkávaly pouze z důvodu obchodních transakcí, a tak si Židé mohli mnohem snadněji zachovávat svoji jazykovou, kulturní i náboženskou svébytnost.²⁶

Zcela zásadním krokem ze strany panovníka bylo vydání Systemálního patentu v roce 1797, v souvislosti s nímž došlo k opětovnému potvrzení platnosti některých židovských omezení, konkrétně ve finanční sféře a v jejich počtu na území Českého království. Na druhou stranu však panovník nechal vejít v platnost mnoho zákonů, jimiž Židům napomáhal

²⁵ SADEK, Vladimír, et al. Židé dějiny a kultura. Praha: Židovské muzeum v Praze, s. 46

²⁶ BAUMANN, Arnulf H. Co by měl každý vědět o židovství. Praha: 2000, s. 167

ekonomicky se uplatňovat v českém prostředí. Zrušil příkaz nosit viditelné označení, umožnil vzdělávat se na všech typech domácích škol, věnovat se různým do té doby jim zapovězeným živnostem a řemeslům, a dokonce je vybízel k vkládání kapitálu do provozu továren.

Z hlediska kulturního a sociálně správního bylo zásadním krokem ze strany panovníka uzákonění němčiny jako univerzálního říšského jazyka, v němž se Židé vzdělávali, vedli své obchodní knihy a hovořili v rámci obchodních transakcí. V důsledku této jazykové změny došlo k racionalizaci státní správy a přirozené židovské identifikaci s rakousko-německým liberalismem.²⁷ V těchto podmínkách docházelo k časté asimilaci židovského obyvatelstva ke křesťanství. Jednalo se ovšem pouze o formální krok, z nějž pro Židy plynulo vyhnutí se četným omezením.

Na protest proti tomuto hromadnému přizpůsobování se postavili členové *haskaly*, kteří usilovali o připomenutí pravé podstaty židovství. *Haskala* byl židovský osvícenecký směr, vzniklý v Evropě v druhé polovině 18. století, obhajující myšlenku nutnosti vzbuzovat zájem o židovské písemnictví a kulturu, ale i vědeckou a reformní činnost. Hlavním cílem této zástupců tohoto směru bylo dosáhnout nárůstu vzdělanosti a skoncování s životem v neprostupném ghettu. Střetávání se těchto protichůdných postojů dalo vzniknout reformnímu judaismu, který se snažil vytvořit mezi nimi kompromis, a stát se tak náboženstvím, schopným obstát nárokům společnosti, zároveň však plně vycházet ze své původní ideologické základny.

Po roce 1848 bylo Židům po dlouhých letech útlaku a pokořování uznáno mnoho svobod, např. stěhovat se a usazovat, nabývat majetek a dokonce vlastnit a nájímat půdu. Dále byla zrušena instituce ghetta a platnost familiantského zákona, a vše vyvrcholilo roku 1867, kdy se Židé v našich podmínkách dočkali plné politické a občanské rovnoprávnosti. Právě toto uvolnění poměrů zapříčinilo odliv židovského obyvatelstva z venkova a rapidní nárůst členů židovských náboženských obcí ve větších městech, kde se rozvíjel průmysl a obchod. V těchto podmínkách se ovšem začali Židé stávat reálnou konkurencí jak Čechům, tak Němcům, což jim skýtalo v období silících nacionalistických a rasových tendencí mnohá nebezpečí.

Vše vyvrcholilo roku 1899, kdy došlo k obvinění malého židovského obchodníka Leopolda Hilsnera z rituální vraždy devatenáctileté dívky, jež prolomilo hráz antisemitskému

---

²⁷ PĚKNÝ, Tomáš. *Historie Židů v Čechách a na Moravě*. Praha: 1993, s. 93, 94

tažení. Znovu se tak vzedmula vlna nesmyslných nařčený a pověr o rituálním vraždění v minulosti častokrát spojovaná s židovským elementem v české společnosti. Na protest proti antisemitismu se postavila Realistická strana, v čele s Tomášem Garriguem Masarykem, který usiloval o vedení spravedlivého soudního procesu. Skutečným důvodem hysterické nenávisti, propukající proti židovskému obyvatelstvu, však byl jejich úspěch v podnikatelské činnosti. Byli to právě Židé, kteří stáli v té době v čele továren a podniků, jež nejvíce prosperovaly a tak se přirozeně stali trnem v oku křesťanských průmyslníků a obchodníků.²⁸

2.7 První republika

Nově vzniklá Československá republika byla státním útvarem vystavěným na demokratických principech, což dokazoval i fakt, že zde dosáhla platnosti a legálního uznání židovská národnost. V těchto uvolněných podmínkách docházelo ke zcela svobodnému fungování všech židovských spolků, které se velkou měrou zasloužily o oživení společenského života židovské komunity na území republiky. Nejznámější osobností židovského původu, která působila v politické sféře a taktéž se angažovala ve společenském dění, byl Adolf Stránský (1855-1965). Činy a návrhy tohoto všestranně nadaného politika v mnohém zlepšily postavení členů židovské komunity na našem území. Velké zásluhy na tomto zlepšení si připsal v důsledku svých politických aktivit ve funkcích poslance Moravského zemského sněmu, Říšské rady a Národního shromáždění ČSR.²⁹ Zkušeným židovským obchodníkům a podnikatelům nedělalo problém převádět export českých výrobků, jež byl v dobách monarchie zajišťován převážně Vídní, do nově vzniklé republiky. Dále se židovští průmyslníci zasloužili o zavádění nové výroby do venkovských oblastí, jež byly v té době značně nerozvinuté, čímž taktéž zlepšovali ekonomickou situaci státu.³⁰

2.8 Druhá světová válka a holokaust

V počátcích vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava bylo na jeho území statisticky zaznamenáno 118 310 Židů. Pokud chtěli v této době Židé z Protektorátu emigrovat, nekladli jejich úmyslům německé okupační úřady žádné překážky. Židé na oplátku za svou svobodu

---

²⁸ Židovské hřbitovy.[online]. [cit. 2011-4-2]. Dostupné z WWW: <<http://www.zidovskehrbitovy.cz> >

²⁹ SADEK, Vladimír, al. Židé dějiny a kultura. Praha: Židovské muzeum v Praze, str. 53

³⁰ NOSEK, Bedřich- KREJČOVÁ Helena. Židé v Českých zemích 10. - 20- století. Praha 1995, str. 15

zaplatili úřadům vysokou daň a další dávky, a zbytek jejich majetku putoval do německých bank. Celkem historikové odhadují, že se přes hranice Protektorátu, legálně i nelegálně, dostalo na 30 000, což však ještě neznamenal, že si tímto způsobem zachránili život. Mnohé z nich totiž potkal jejich osud v jiném městě, podléhajícím německému vlivu, ať už se jednalo o Varšavu, Amsterdam či Brusel.³¹

Tento relativně klidný stav však bylo možno udržet pouze do roku 1938, kdy došlo k uzavření Mnichovské dohody, z níž plynuly pro Československo jasné důsledky. Konkrétně šlo o akt, na základě jehož platnosti muselo Československo odevzdat Německu svá příhraniční území, tzv. Sudety, kde sídlilo mnoho Němců ale i Židů, a právě na tomto území pak krátce po předání došlo k tzv. „Křišťálové noci“. *„Německá propaganda vydávala tuto dokonale zorganizovanou akci za „spontánní“ odpověď na atentát proti úředníkovi německého velvyslanectví v Paříži, který vykonal židovský student, jehož rodiče byli spolu s tisíci dalšími Židy vyhnáni německými úřady za polsko-německou hranici.“*³² Křišťálová byla tato noc nazvána podle střepů z výloh a oken židovských synagog a hřbitovů, jež byly v průběhu oné noci kompletně zdemolovány, vykradeny a spáleny, sudetští Židé pak téměř do jednoho vyvražděni.³³ Osudovým se pro Židy obývající Československo stalo datum 15. března 1939, kdy se toto území dostalo pod plnou nadvládu nacistů, jež měli s onou skupinou obyvatel své záměry.

Správním orgánem, který byl ustanoven za účelem řešit záležitosti týkající se židovství, byla Ústředna pro židovské vystěhovalectví, která na nátlak říšského protektora a protektorátní vlády dohlížela na správné plnění jednotlivých požadavků, kladených na tuto skupinu obyvatel. Nejprve zavedla do praxe celou řadu opatření, zákazů a příkazů, s jejichž pomocí byla Židům odebrána veškerý majetek, důstojnost a pravomoci. Za všechny uvedeme vyvlastňování židovského majetku, které začalo zákazem disponování s finančními prostředky, jenž musely být později kompletně sepsány a odevzdány do bank. Tímto velmi důmyslně propracovaným způsobem byly zcela zničeny hluboké hospodářské kořeny Židů, obývajících území Protektorátu. Dále to byl zákaz vykonávání téměř všech profesí, zákaz cestování, stěhování se, zákaz navštěvování škol, synagog, a všech kulturních a sportovních zařízení a mnoho dalších restrikcí. Počínaje zářím 1941 bylo nakázáno všem vězňům, kteří přesáhli hranici šesti let, rozlišovat se od okolního obyvatelstva nápadným znakem Davidovy

³¹ SADEK, Vladimír, et al. Židé dějiny a kultura. Praha: Židovské muzeum v Praze, str. 60

³² SADEK, Vladimír, et al. Židé dějiny a kultura. Praha: Židovské muzeum v Praze, str. 59

³³ NOSEK, Bedřich- KREJČOVÁ Helena. Židé v Českých zemích(10.-20.- století). Praha 1995, str. 16

hvězdy. „ Byla to černá hvězda se žlutým pozadím o velikosti dlaně, v jejíž středu byl černý nápis Jude. [obr. 4] Nový identifikační systém umožnil rychlé odhalení těch Židů, kteří se odvážili porušit nepřehledné množství represivních výnosů. “³⁴

Obrázek 4 - Židovská hvězda³⁵

Po počáteční vlně omezení došlo k ještě radikálnějšímu kroku, nazvanému „konečné řešení židovské otázky“, což byl pouze krycí název pro zahájení drastické protizidovské politiky s cílem hromadného vyvraždění všech osob, které nevyhovovaly kritériím sepsaných v zákonu o říšském občanství a zákonu na ochranu německé krve. Tyto dva zákony byly přijaty německým říšským sněmem na zasedání národně socialistické strany v Norimberku v září roku 1935 a staly se legislativním nástrojem ospravedlňujícím všechny drastické kroky proti židovskému obyvatelstvu, k nimž v historii docházelo.³⁶

Po několika měsících trvající diskriminace a nejrůznějších omezení ve všech oblastech života židovského obyvatelstva došlo k jeho deportaci z prostor Protektorátu, do jednoho místa, kde ho měla mít nacistická moc pod kontrolou. První cesta českých Židů vedla do Terezína, který byl pouze transitní, shromažďovací stanicí pro Židy na cestě do Osvětimi a dalších vyhlazovacích táborů. Konkrétně si na území protektorátu Čechy a Morava praktiky nacistické vyhlazovací politiky vyžádaly kolem 80 000 obětí.³⁷

³⁴ JOHNSON, Paul. Dějiny židovského národa. Praha:1995, s.468

³⁵ <http://www.neztratitviri.net/foto/hvezda.jpg>

³⁶ NOSEK, Bedřich- KREJČOVÁ Helena. Židé v Českých zemích (10. - 20- století). Praha: 1995, str. 17

³⁷ BAUMANN, Arnulf H., Co by měl každý vědět o židovství. Praha: 2000, s. 173

2.9 *Poválečné komunistické období*

Po ukončení války, která v našich podmínkách stejně jako v ostatních zemích východní Evropy naprosto paralyzovala a následně rozložila veškeré hospodářství, byli Židé ve skutečně nevýhodném postavení. Ti, z řad Židů, jež měli odvahu postavit se čelem poválečné situaci, se do země vraceli s cílem vznést nároky na své dřívější majetky. Restituce majetku však nebyla v období hospodářské krize, politického zvratu a diktatury komunistické strany, zavádějící do českých zemí proces znárodnování, myslitelná.³⁸

V reakci na tuto situaci si většina Židů vybrala odchod do mandátní Palestiny. Židé byli pro komunisty skutečně nechtěným a netrpěným prvkem společnosti, proti kterému se snažili obyvatelé Československa poštvat. Tento plán se jim dařilo naplňovat za pomoci znovuožívání nesmyslných pověr o tomto společenství lidí, jež měly kořeny v minulosti a také za pomoci omezování jejich náboženské svobody. Antisemitismus byl ještě posílen v souvislosti s vyhlášením státu Izrael, jehož obyvatelé byli vyznavači sionismu, ideologie pro komunistický režim zcela zapovězené. V souvislosti se zavedením státní kontroly náboženství byla vyznavačům židovství omezena náboženská svoboda a byli izolováni od hlavních center života jejich souvěrců v zahraničí. Roku 1968 se v reakci na invazi vojsk Varšavské smlouvy naskytla příhodná situace, kdy měla část obyvatel židovského vyznání možnost z prostředí bezpráví a útlaču emigrovat. Následujících dvacet let pod nadvládou komunistického režimu bylo pro Židy pokořujícím obdobím plným různých falešných obviňování a následných perzekucí s cílem zcela odstranit židovský prvek z české společnosti. Přestože si většina poválečných Židů zvolila raději útěk ze země, stopy jejich působení jsou nesmazatelně zapsány v dějinách našeho státu až do současnosti.³⁹

2.10 *Současná situace*

Institucí, která sehrála nejdůležitější roli v obrození židovského náboženského života v českých zemích, byla bezesporu Pražská židovská obec. „*Po roce 1989 židovská komunita usiluje o celkovou obnovu a rozvoj jak svébytného náboženského života a tradic, tak vzdělávání a kultury v nejširším slova smyslu.*“⁴⁰. Od devadesátých let minulého století se

³⁸ DE LANGE, Nicholas. Svět Židů. Praha: 1996, str. 116

³⁹ Židovské hřbitovy.[online]. [cit. 2011-4-2]. Dostupné z WWW: <<http://www.zidovskehrbitovy.cz> >

⁴⁰ BAUMANN, Arnulf H., Co by měl každý vědět o židovství, Praha: 2000, s. 174

setkáváme s trendem vzrůstající popularity židovství, snahou o znovuoživení jeho tradic a početním růstem židovské komunity, dokonce i o členy mladší generace. V důsledku tohoto trendu dochází k znovuoživení a novému zakládání institucí, spolků a zájmových organizací, které jsou vedeny v duchu židovských tradic. Za všechny uvedme v současnosti 10 židovských náboženských obcí, reformně liberální komunity Bejt Praha a Bejt Simcha, projekt Lauderovy školy, nakladatelství Sefer a v neposlední řadě Židovské muzeum, jež v rámci svého vzdělávacího a kulturního centra organizuje širokou škálu akcí pro veřejnost. V současnosti činí počet obyvatel České republiky hlásící se k židovskému vyznání kolem 4 000 osob.⁴¹

3. Kulturně-vědecký přínos

3.1 Literární oblast

3.1.1 Nejstarší židovské písemnictví a jeho překlady

Co se týče nejstaršího dochovaného židovského písemnictví, jednoznačné prvenství si zachovávají tzv. svitky od Mrtvého moře. Prostřednictvím tohoto literárního zdroje, objeveného archeology v polovině minulého století, na území okolo Mrtvého moře, se dozvídáme o obsahu a podobě biblických a náboženských textů z období mezi lety 200-68 př. n. l. Právě tyto texty velkou měrou posloužily křesťanství, které čerpalo z námětů Bible a judaismu. [obr. 5]⁴²

*"Skutečnost, že vliv kultury staršího z obou národů (židovského národa) byl hlubší a podstatnější, nás nepřekvapí, uvědomíme-li si, že křesťanství, jehož přijetí bylo mohutným impulzem pro evropské (tedy i české) myšlení, jazyk, literaturu, umění a způsob života vychází z židovského monoteismu a že Bible pochází z židovského, či v případě Nového zákona z židovsko-křesťanského prostředí."*⁴³

V souvislosti s mnohočetnými překlady Bible, docházelo v našich podmínkách k hebrejsko-české jazykové interferenci, která přispěla k obohacování slovní zásoby například

⁴¹ ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE.[online]. [citace 2011- 3-4] Dostupné z WWW:<<http://www.kehilaprag.cz/index.php?lang=cs>>

⁴² JAKUBEC, Pavel- KULÍŠKOVÁ, Alžběta- TVRZŇÍKOVÁ, Lenka. Židovský Turnov: židovská kultura kolem nás v minulosti i současnosti. Muzeum Českého ráje v Turnově, Turnov: 2011. s. 3

⁴³ PĚKNÝ, Tomáš. Historie Židů v Čechách a na Moravě:Praha 1993, str. 341

o osobní jména (Marie, Josef, Tomáš), rčení a přísloví, místní jména a hlavně slova, objevující se v běžné mluvě (amen, balzám, betlém, jubileum, kmín, šlamastika atd.) Většina převzatých slov, jež se v současnosti frekventovaně používají, se do našeho prostředí dostala skrze překlad Starého zákona českobratrskou církví, který se stal součástí Bible kralické, po dlouhá staletí považované za normu spisovné češtiny.

Dalším médiem, prostřednictvím něž se dozvídáme o nejstarší podobě českého jazyka, byly glosy. Židovští učenci glos často využívali ve své literární tvorbě, k osvětlení záležitostí, jež bylo snadnější vysvětlit v českém jazyce a tak předejít nepochopení ze strany jejich čtenářů. Právě tyto ojedinělé literární záznamy posloužily českým jazykovědcům jako cenný zdroj informací o podobě češtiny v nejranějších dobách. Touto cestou se k nám dostalo mnoho slov, označujících věci běžné potřeby jako motyka, mýdlo, lopata či názvy pro zvířata např. myš, věš, pijavice atd.⁴⁴

Obrázek 5 - Titulní strana První a Druhé knihy Mojžíšovy⁴⁵

Na přelomu 11. a 12. století tvořil Moše ben Maimonides jeden z nejvýznamnějších židovských myslitelů, který zásadním způsobem zasáhl do podoby křesťanské filosofie. Jeho nejznámější dílo nese název *Průvodce zbloudilých*. Objevují se zde snahy o propojení náboženské víry se základními myšlenkami velkého filosofa Aristotela. Díky spisům Maimonida, který byl považován za náboženskou, právní a filosofickou autoritu své doby se mohli lidé z celého světa, tedy i obyvatelé českého království, dozvědět o základech židovské a islámské kultury a myšlení vrcholného středověku.

⁴⁴ PĚKNÝ, Tomáš. Historie Židů v Čechách a na Moravě: Praha 1993, str. 345

⁴⁵ SADEK, Vladimír, et al. Židé dějiny a kultura. Praha: Židovské muzeum v Praze, str. 14

Židovští autoři působící v období pozdního středověku, tedy ve 14. a 15. století se nechávali ve své literární činnosti velkou měrou inspirovat kabalou. Autorství děl ovlivněných židovskou mystikou však bylo přisuzováno i několika dalším osobnostem, z nichž jmenujme například Josefa Šeloma ben Delmediga či Ješaje Horovitze. Toto mystické učení, jež se od raných dob předávalo ústní tradicí, považuje Boha za atribut největší síly a moudrosti, s kterým je člověk skrze neochvějnou víru v neustálém kontaktu. Hlavním úmyslem vyznavače kabaly je naprosté odpoutání se od každodenních problémů, s nimiž se ve svém životě potýká, a plné zaměření své mysli k Bohu. V současnosti se v některých evropských městech setkáváme s rostoucím zájmem o moderní esoteriku a směr New age kabala, který je však spíše napodobeninou původního učení, čímž devaluje a mystifikuje jeho prvotní podobu, význam a poslání.

3.1.2 Zlatý věk židovské literatury

Bezesporu nejpłodnějším literárním obdobím byl pro Židy konec 16. a počátek 17. století. Tato doba, kdy bylo pražské ghetto jednoznačně nejldnatější ze všech evropských ghett, je výstižně označována za „zlatý věk“ židovské tvorby v našich podmínkách. Jednoznačně největší zásluhu na tomto umělecky plodném prostředí měl panovník Rudolf II. Jeho zaujetí pro vše zvláštní a tajemné bylo Židům k prospěchu, neboť se mohli usazovat v jeho podhradí, kde jim byly poskytnuty nejlepší materiální podmínky a zázemí k vědecké či literární činnosti. Právě díky tomuto příznivému klimatu mohla vzniknout díla nejznámějšího rabiho Jehudy Löw ben Becalela (1520-1609), v židovské literatuře se prezentujícího pod jménem Maharal. Jeho inovativní, reformní, autorská a pedagogické činnost ho proslavila na dlouhá staletí. Jednalo se o člověka všestranně nadaného, pyšního se jednoznačně univerzálním duchem, což sejevilo v období konce 16. století jako něco skutečně výjimečného.⁴⁶

Literární díla tohoto autora posloužila jako primární pramen pro studium počátků kabaly a chasidismu, a získal si díky nim výsadní pozici v židovské literatuře. Jeho univerzálnost se projevila v komplexnosti nábožensko-filosofických děl, z nichž nejznámější nesou názvy *Netivot olam* (Stezky světa), což je etický kodex pro vyznavače židovství, a Beer

ha-gola (Studna exilu), v němž řeší problémy vyvstávající v souvislosti se zkoumáním základů židovského náboženství. Podstatná byla také jeho reformní činnost, kterou vyvíjel v oblastech správy židovských obcí a školství. Návrhy na změny, jež prosazoval, podávají očitě svědectví o jeho smyslu pro sociální spravedlnost. Právě díky těmto krokům je často připodobňován k jednomu z největších myslitelů, inovátorů a učitelů Janu Amosi Komenskému. V reformních pokusech těchto dvou osobností jsou opravdu patrné jisté společné rysy, obzvláště co se týče snah o zlepšení školství. Oba totiž pokládali univerzální vzdělání za předpoklad zajištění souladu mezi národy, a proto mu přičítali značnou důležitost v životě člověka.

Rabi Jehuda Löw svou pedagogickou teorii doplňoval o filosofické a psychologické poznatky, a díky této důkladné a systematické mezioborové propojenosti dal vzniknout propracované teorii, jež se snaží řešit zásadní problémy vyskytující se v oblasti vzdělávání. Jelikož máme o autorově literární činnosti mnohem více informací než o dílech jeho současníků, může se jevit jako jistý paradox, že je právě život tohoto myslitele v našem prostředí opředen tolika legendami, v jejichž důsledku se stala osobnost tohoto rabiho pro většinu křesťanů součástí mytologie Prahy.⁴⁷ Ze všech legend se do povědomí veřejnosti nejvíce zapsala legenda o Golemovi, kterého údajně spoluvytvořil Rabi Löw s cílem ochránit obyvatele Židovského města před násilnostmi páchanými na nich křesťany. Šlo o uměle vytvořenou bytost, která byla schopna plnit nejrůznější pokyny, a to poté, co jí byl do úst vložen šém (kombinace božího jména) na kousku pergamenu. Golem však neuměl ani myslet ani mluvit na svoji obhajobu, a proto bylo snadné ho obvinít z jakéhokoli přečinu, ke kterému v Praze v této době došlo. Byl to totiž tvor stvořený člověkem, nikoli Bohem, a tak se stalo rabimu osudné, když mu jednou zapomněl vytáhnout šém z úst. Golem totiž v důsledku chybějících instrukcí a jasného vedení, začal likvidovat vše, co se nacházelo v jeho dosahu. V souvislosti s touto událostí se rabi rozhodl znehybnět golema a odnést ho spolu se svými pomocníky na půdu synagogy, kde byl za pomoci rituál odstraněn ze světa. Prostřednictvím této legendy se nám vyjevuje morální svědectví o tom, jak omezená je tvůrčí schopnost člověka proti tvůrčí schopnosti Boha, jemuž jedinému náleží schopnost vytvářet zcela dokonalé, samostatně uvažující bytosti. Postava golema se stala inspirací pro mnohé umělce,

---

⁴⁷ PĚKNÝ, Tomáš. Historie Židů v Čechách a na Moravě: Praha 1993, str. 314

a tudíž ji nalezneme v četných literárních, malířských, sochařských a dokonce i filmových ztvárnění.⁴⁸

3.1.3 Snahy o českožidovskou asimilaci za pomoci literatury v 19. století

Po roce 1848, kdy se začínají Židé v prostředí Rakouska-Uherska značně emancipovat a prosazovat v důležitých oblastech společenského života, vznikalo mnoho významných literárních děl. Židovská umělecká tvorba byla velkou měrou ovlivněna německou národní kulturní oblastí, a tudíž psána německy. Tento jev byl přirozeným důsledkem dlouhodobého působení tohoto prostředí na židovské obyvatelstvo. Konec 19. století se však v našich podmínkách nesl ve znamení česko-německé nesnášenlivosti, z níž se po čase začala profilovat nesnášenlivost Čechů vůči německým Židům. Důležité je však zmínit, že zde byli stále židovští autoři hrdí na kulturní bohatství českých zemí, snažící se svou tvorbou usmířit dva znesvářené národy, jakými Češi a Němci v té době bezesporu byly. Právě s takto zacíleným programem vystoupila skupina autorů s názvem Mladá Čechie, jejíž židovská část, v důsledku každodenního kontaktu s českým jazykem a historií, začala zcela přirozeně vytvářet podněty k českožidovské asimilaci.⁴⁹

Za všechny autory uveďme Siegfrieda Kappera, který v souvislosti se svou překladatelskou činností, zaměřující se na díla českých romantiků, rozpoznal obrovskou literární hodnotu díla Karla Hynka Máchy a jeho význam pro češtinu v budoucnosti. Sám je autorem sbírky *České listy*, v níž vyličil své pokořující pocity, vyvolané odmítavým postojem české společnosti k židovskému lidu a připsal si tím velkou zásluhu na českožidovském sblížení, které však naráželo ze všech stran na značné bariéry.

V období 70. a 80. let 19. století dochází v souvislosti s ekonomickým růstem země ke schválení programu různých skupin, usilujících o sblížení židovství s českými kulturními a jazykovými prvky. Jednalo se například o Spolek českých akademických Židů, z nějž vzešly osobnosti, které se svým odkazem zapsaly do historie československé politiky, jako ministři vlády, a to Alfréd Meissner či Adolf Stránský.

Všechny tyto asimilační snahy vyvrcholily v roce 1893, kdy se Židé začali dostávat do většiny důležitých oblastí života společnosti, od politické až po ekonomickou. Největší

---

⁴⁸ JAKUBEC, Pavel- KULÍŠKOVÁ, Alžběta- TVRZNÍKOVÁ, Lenka. Židovský Turnov: židovská kultura kolem nás v minulosti i současnosti. Muzeum Českého ráje v Turnově: 2011. s. 12

⁴⁹ PĚKNÝ, Tomáš. Historie Židů v Čechách a na Moravě. Praha: 1993, str. 356

zásluhu na zlepšení židovského postavení měla v české společnosti Národní jednota českožidovská. Všechny snahy však byly zmařeny obdobím Hilsneriády, v souvislosti s nímž došlo k rozpoutání všeobecného antisemitismu jak ze strany české, tak německé. Z této neradostné doby připomeňme dílo s názvem *Asimilace a věky* od Jindřicha Kohna, jednoho z mladých ambiciózních Židů prosazujících pokrokový názor na kulturní asimilaci jako podmínku pro kvalitní a obohacující soužití lidí různých národů na celém světě. Kromě asimilačních myšlenek tu však byla i hnutí propagující myšlenku znovuorození židovství v jeho nejhlubší a nejčistší podobě, tedy sionistická hnutí a organizace, jejichž myšlenky rozvíjí ve své myšlení Martin Buber, a v mnoha ohledech se jimi nechávali inspirovat i filozofové a umělci Hugo Bergham, Felix Welsch či Max Brod.⁵⁰

3.1.4 Židovský literární odkaz první poloviny 20. století

Největší pocty se židovské literární tvorbě dostalo až ve 20. letech 20. století v důsledku nastolení demokratického režimu v zemi, spojeného s osobností prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka.[obr. 6] Židům bylo v těchto podmínkách umožněno participovat na společenském, kulturním a dokonce i politickém životě společnosti. Jednotliví autoři se prostřednictvím své literární tvorby snažili vnášet svědectví o českém kulturním klimatu a jejich zkušenostech nabytých v těchto podmínkách do německé národní literatury, a tak bourat bariéry mezi těmito dvěma národy, které narostly v předchozích obdobích do značných rozměrů.⁵¹

*„Působení na rozhraní kultur, stejně jako úsilí o tlumočení svébytnosti vlastních tradic pro moderního člověka přispěly k vytvoření vzácných kulturních děl, která při zachování svérázu jazyka a tradice překračovala národnostní hranice a znamenala významný přínos k pluralitní tváři a celkové kulturní atmosféře střední Evropy.“*⁵²

⁵⁰ PĚKNÝ, Tomáš. Historie Židů v Čechách a na Moravě. Praha: 1993, s. 366

⁵¹ Židovské hřbitovy.[online]. [cit. 2011-4-1]. Dostupné z WWW: <<http://www.zidovskehrbitovy.cz>>

⁵² BAUMANN, Arnulf H., Co by měl každý vědět o židovství., Praha: 2000, s. 170

Obrázek 6- titulní strana židovského Věstníku z roku 1935⁵³

Do skupiny německy píšících židovských autorů, reagujících na problémy země a nespravedlnost a soustavný útlak jejích obyvatel, vystávající v souvislosti s moderní dobou a první světovou válkou, patřili Franz Werfel, Egon Ervin Kisch a Franz Kafka.

3.1.4.1 Židovští autoři kolem Pražského kruhu

Věhlasnou osobností židovského původu byl spisovatel, literární a hudební kritik Max Brod (1884-1968). [obr. 7] Tento všestranně nadaný člověk byl Kafkovým přítelem a měl zásluhu na knižním vydání několika jeho rukopisů, které čtenáři předkládal jako autorovu cestu k židovství. Max Brod sdružoval kolem své osobnosti několik předních kulturních osobností své doby a tomuto uskupení dal příznačný název Pražský kruh. Jednalo se o pravidelné schůze, na které docházeli již zmíněný Franz Kafka(1883-1924) [obr. 8], Felix Welsch (1884-1964), Oskar Baum (1883-1941), Ludwig Winder (1889-1946), Franz Werfel (1890-1945) a Egon Edvin Kish (1885-1948).

---

⁵³ SADEK, Vladimír, et al. Židé dějiny a kultura. Praha: Židovské muzeum v Praze, str. 54

Obrázek 7- Max Brod⁵⁴

Obrázek 8- Franz Kafka⁵⁵

Tvorba Maxe Broda byla významně ovlivněna jeho emigrací do Tel Avivu, která mu otevřela nový pohled na život. Zlom v jeho tvorbě a stejně tak v jeho náhledu na život nastal s přijetím sionismu a jeho myšlenek, které začaly prohlubovat jeho lásku k židovství. V této radostnější životní fázi tvoří díla s názvy *O židovství*, *Sionismus jako světový názor*, *Teorie o rasách a židovství* či trilogii *Boj o pravdu*, která byla prochnutá myšlenkou zdokonalovat židovský národ. Kniha tohoto autora s názvem *Pohanství, křesťanství, židovství* vyjadřuje, jak neobvykle obtížnou roli sehrálo židovské náboženství v dějinách, a jak strastiplný osud postihl jeho vyznavače. Vrací se za pomocí svých děl k důležitým etapám židovské historie, popisuje atmosféru ghetta v době osvícenství, a dále řeší různé sporné filosofické otázky vztahující se k této víře. Jeho propagátorská činnost byla zcela zásadní pro dílo mnoha českých umělců, například Franze Kafky, Leoše Janáčka či Franze Werfela, které by se bez jeho pomoci nedostalo do německého prostředí. Velkou službu prokázal českému písemnictví tím, že zdramatizoval pro německé publikum dílo Jaroslava Haška *Osudy dobrého vojáka Švejka*, sepsal autobiografický román o spisovateli Karlu Sabinovi s názvem *Prodaná nevěsta*.⁵⁶

Dalším znamenitým literátem židovského původu byl Egon Ervín Kisch, který proslul hlavně svoji bojovnou a dravou novinářskou činností. Právě jeho cestovatelská vášeň

⁵⁴ <http://img.aktualne.centrum.cz/20/57/205703m-max-brod.jpg>

⁵⁵ <http://www.pedanticculture.com>

⁵⁶ BOK, Václav- MACHÁČKOVÁ- Věra VESELÝ, Jiří. Slovník spisovatelů německého jazyka a spisovatelů lužickosrbských. Praha: 1987, str. 158

a nadšení pro žurnalistiku dalo vzniknout mnoha vysoce hodnoceným novinářským pracím investigativní povahy. K jeho nejvýznamnějším dílům patří *Americký ráj*, *Tajná Čína* či *Zuřivý reportér*. Celosvětově známou osobností tvořící v této době byl taktéž Franz Werfel, jehož počáteční literární činnost byla do velké míry ovlivněna válečnými událostmi, které jako redaktor válečných novin zprostředkovával čtenářům. Stěžejní část jeho tvorby tvoří romány a dramata, z nichž k nejlépe hodnoceným patří například *Píseň o Bernadettě* či *Hvězda nenarozených*, či *Barbara neboli zbožnost*. Do posledního jmenovaného díla autor promítá své názory o materiálně zkaženém světě, ve kterém je ještě nepoznamenaný člověk zcela zbaven jistot a životního balancu. Stejně jako Kisch procestoval mnoho zemí od Itálie, Egypta až po Palestinu, a po událostech roku 1938 se odstěhoval do Francie, odkud utíká do Španělska a nakonec končí svoje putování v USA. Sám zastával myšlenku, že k uskutečnění úspěšné změny ve společnosti je zapotřebí, aby se tato změna nejprve odehrála v nitru člověka. Jeho myšlení se ubíralo jiným směrem než myšlení jeho vrstevníků.⁵⁷

Mezi nejvýznamnější novodobé židovské intelektuály, kteří ve svých dílech řeší pocity jako je úzkost, bezvýchodnost, zmatek a pesimismus, které bych charakteristické pro dobu na přelomu století, byl Franz Kafka (1883-1924). Tento autor celosvětově proslavil Prahu a jeho literární dílo podává dodnes živé svědectví o snahách řešit různé existenciální problémy člověka na sklonku moderní doby, jehož život je prosycen pocity odcizenosti bez racionálních příčin. K jeho nejznámějším dílům patří povídka *Proměna*, dále román *Zámek*, v němž je vyličen marný boj člověka s byrokratickou mocí a celková absurdita světa. Velmi vysokou literární hodnotou vyniká i jeho pesimisticky laděný román s názvem *Proces*, zachycující bezvýchodnost člověka, snažícího se obhajovat proti nespravedlivému nařčení z vraždy.⁵⁸

3.1.4.2 Předválečná tvorba židovských autorů

Autoři tvořící v předválečném období se snažili prostřednictvím svých děl vyjadřovat k různým problémům této komplikované doby. Obohatili tak českou literaturu o nová témata, pohledy na svět, ovšem rozhodně nechtěli zapřít svůj vztah k židovství, ba naopak spíše usilovali o prosazení asimilace v českém prostředí. Jejich tvorba sehrála naprosto zásadní roli v procesu posilování národního a sociálního uvědomění příslušníků

⁵⁷ BOK, Václav- MACHÁČKOVÁ, Věra- VESELÝ, Jiří. Slovník spisovatelů německého jazyka a spisovatelů lužickosrbských. Praha: 1987, s. 717

⁵⁸ JOHNSON, Paul. Dějiny židovského národa. Praha:1995, s. 400

židovského vyznání či původu. Do generace básníků a spisovatelů tvořící v této době patří Julius Zeyer, Jiří Orten, bratři Langerové, Vojtěch Rakous, Ivan Olbracht, Karel Poláček, a mnoho dalších.⁵⁹

Díla mladšího ze dvou bratří Langerových, Jiřího, byla zcela zásadně ovlivněna jeho sice krátkodobým, avšak velice inspirativním soužitím s chasidskou komunitou a celoživotním zaujetím pro studium textů, rituálů a obřadů náležících do židovské tradice. Sám autor, ač nevychovaný ve striktních náboženských pravidlech judaismu, se snažil pronikat do kruhů pražských zbožných a vzdělaných Židů, kteří věděli mnohé o tradicích a historii svých předků, a snažili se je v historickém prostředí Prahy dále uchovávat. Už od mládí ho fascinovala mystika spojená s tímto náboženstvím a brzy jeho pravidlům podřídil celý svůj život. V souvislosti s touhou studovat, a na vlastní kůži poznat společnost lidí naplno se oddávající mystice chasidismu se rozhodl žít v oblasti Haliče. Při své první návštěvě byl zcela ochromen bídou, zaostalostí a prostotou tohoto kraje. Prožíval zde s lidmi život vyplněný náboženskými tradicemi, rituály, zvyky, meditacemi vedenými chasidskými světcí, zcela podřízený Hospodinovi, s nímž je každý ve velmi úzkém sepětí, a zároveň v totální izolaci od okolního světa. Všechny své zážitky a dojmy ze života v této oblasti vydal po dlouhém období sbírání informací v knize s názvem *Devět bran*. Jedná se o rozsáhlý text plný prostých, pokojných příběhů a legend o světcích, rabínech a jejich zázračných dovednostech, které jsou podávány velice poutavě a sugestivně. Z celé knihy jasně vyvěrá autorova autentická zkušenost s tímto prostředím a jeho citová vazba k místním obyvatelům.⁶⁰

Právě toto, v českých podmínkách zcela ojedinělé dílo, posloužilo jako název a inspirace multižánrového festivalu česko-německo-židovské kultury. Základní ideou celého festivalu je seznámit obyvatelé České republiky s židovskou kulturou, jež je plná inspirujících motivů i pro současnou společnost. V rámci tohoto festivalu vždy jednou ročně ožije naplno prostřednictvím hudebního, výtvarného, literárního a dramatického umění hluboce zakořeněná židovská kultura a tradice. Předním organizátorem je Arnošt Lustig, který projekt založil s úmyslem připomínat umělecké úspěchy židovského národa, a oceňovat tvořivé lidi, kteří svojí činností stále usilují o to, aby židovská kultura neupadla v zapomnění. Nejprestižnější kategoriemi tohoto festivalu jsou přínos židovské kultury, a ocenění nejlepšího hraného a dokumentárního filmu.⁶¹

⁵⁹ PĚKNÝ, Tomáš. Historie Židů v Čechách a na Moravě. Praha: 1993, str. 367

⁶⁰ LANGER, František. Devět bran. Praha: 1996. předmluva František Langer, str. 3

⁶¹ 9BRAN[online].[Citováno 2011-3-3]. Dostupné z WWW< <http://www.9bran.cz/>>

Pokud se jedná o uměleckou tvorbu Jiřího Langer, neměla by zůstat v zapomnění jeho vášeň po překládání, v souvislosti s níž vzniklo ojedinělé dílo v historii židovské literatury s názvem *Zpěvy zavržených*. Jedná se o syntézu překladů nejvýznamnějších děl židovských autorů v časovém rozmezí od 11.-18. století. Díky svému skutečně vytříbenému jazykovému cítění dokázal čtenářům zprostředkovat podobu i obsah prvotních děl hebrejské poezie, spolu se specifickým židovským pohledem na svět, jež se v ní zrcadlí a podal tak rozsáhlé historické svědectví o uměleckých schopnostech členů tohoto národa.

Dalším zástupcem této generace autorů byl Ivan Olbracht, který sice nebyl sám židovského původu, pouze jeho matka se narodila v česko-židovské rodině. Avšak problematika židovství ho velmi zaujala a věnoval se jí hlavně ve své závěrečné etapě tvorby, kterou zasvětil dílu o lidu Podkarpatské Rusi, v níž dlouhá léta pobýval. Ve svém nejznámějším souboru povídek s názvem *Golet v údolí*, vzniklém v 30. letech minulého století, dal popustit uzdu svému vypravěčskému a popisnému umění a prostřednictvím hlavních postav, znamenitě psychologicky prokreslených, nechal čtenáře nahlédnout do života ortodoxních Židů. Co se týče slova *golet*, jde o zkomoleninu jidiš termínu *goles*, vzniklého z hebrejského slova *galut*, překládaného jako exil, a nejčastěji asociujícího exil židovského lidu ze země izraelské.

V tomto díle autor používá slovo *golet* jako označením pro místo, osadu, v níž se Židé usazovali mimo svoji rodnou zemi Izrael. Povídková tvorba Ivana Olbrachta je z velké části zaměřena na oblast Podkarpatské Rusi, v níž mu zaimponovaly svérázné charaktery lidí, zvyky, tradice, ale i názory ortodoxních Židů. Učarovala mu taktéž krása ryzí, avšak velice drsné přírody této země, v jejíchž podmínkách si lidé jen velmi těžce vydělávali na svá živobytí, žili v každodenní nouzi a bídě, uzavření ve svých zastaralých náboženských představách.⁶² V poslední povídce s názvem *O smutných očích Hany Karadžičové* se právě toto silné pouto lidí k jejich náboženství, stalo pro hlavní hrdinku osudové. Zbylé dvě povídky nesou názvy *Zázrak s Julčou* a *Událost v Mikve* a obě zachycují prostý život lidí, svázaný přísnými náboženskými příkazy a zažitými rituály, prožívaný v izolaci odlehlých končin Podkarpatské Rusi.

Nesmíme však opomenout autorovo věhlasné vypravěčské dílo s názvem *Biblické příběhy*, v němž čtenáři velice poutavou a zajímavou formou přibližuje starozákonní texty. Cílovou skupinou, na niž se autor při psaní tohoto díla zaměřil, jsou děti a mladiství.

---

⁶² MENCLOVÁ, Věra. Slovník českých spisovatelů. Praha: 2005. s. 499

Hlavním poselstvím je předat jim základní a nejdůležitější informace ze Starého zákona. Dílo obsahuje příběhy *Potopa světa*, *O zničení Sodomy a Gomory*, *Pověsti o trápení lidu izraelského*, *Návrat do Jeruzaléma* a mnohé další.⁶³

Dalším autorem židovského původu byl Vojtěch Rakous (1862-1935), jehož satirická a humoristická tvorba přináší do národní literatury nový typ židovského hrdiny. Jedná se o prostého vesnického člověka, řešícího poněkud jiné problémy než generace Židů obývajících ghetta ve velkoměstech. Jeho asi nejznámější soubor povídek s názvem *Modche a Rézi* zachycuje s humorem a jistým soucitem každodenní koloběh života na vesnici, který má svoji specifickou podobu. Každá skupina obyvatel se řídila pravidly své vlastní víry, vykonávala s ní spojené rituály, obřady a vedla život v systému v podřízení se jejím pravidlům a nevměšovala se do záležitostí nábožensky odlišné skupiny.⁶⁴ Tvorbu poválečných autorů, ovlivněnou hrůzostrašným prostředím koncentračních táborů, shrneme v kapitole Odras prostředí koncentračních táborů v tvorbě židovských autorů. Ostatně tato díla jsou současnými čtenáři nejvíce vyhledávaná, a to hlavně kvůli jejich poselství, jež je v nich ukryto pro budoucí generace.

3.2 Židovský přínos v oblasti přírodních a humanitních věd

3.2.1 Přírodní vědy

V období renesance se na území Prahy začali objevovat židovští učenci, zaměřující svoji pozornost na oblast přírodních a humanitních věd, kterým právě doba vlády Rudolfa II. velmi přála. Jedním z nich byl rabi David Gans (1541-1613), který své poměrně rozsáhlé dílo zasvětil převážně astronomii a matematice, a díky uvolněným poměrům této doby mohl konzultovat své poznatky s Johannem Keplerm a Tychem de Brahe. Slávu a uznání si však zasloužil především sepsáním dvou rozsáhlých knih s názvem *Cemach David* (Ratolest Davidova), v nichž na základě důkladného prozkoumání dostupných kronik, nechal čtenáře nahlédnout do historie svého národa a do světových dějin. Další významnou osobností této doby, zabývající se převážně lékařstvím byl rabi Josef Šelomo Delmedigo (1591-1655), který taktéž často konzultoval svou vědeckou činnost s křesťanskými učiteli. Jeho tvůrčí činnost

---

⁶³ MENCLOVÁ, Věra, et al. Slovník českých spisovatelů. Praha: 2005, str. 499

⁶⁴ MENCLOVÁ, Věra, et al. Slovník českých spisovatelů. Praha: 2005, str. 565

byla velice rozmanitá, neboť se pohybovala v oborech aritmetiky, geometrie, logiky, ale i etiky, metafyziky a dotýkala se i náboženské oblasti. Svůj život zasvětil celoživotnímu putování po rozličných zemích, sbírání vědeckého materiálu, ale především prosazování svého názoru o nutnosti šíření vědeckého poznání v různých kruzích. Jeho největší encyklopedické dílo, zahrnující poznatky z téměř všech výše zmíněných vědeckých oborů, nebylo bohužel dokončeno. Z jeho tvorby se zachovaly hlavně důležité spisy pojednávající o kabale, které se v jeho době vedlo znamenitě.⁶⁵ Důležitou osobností pro praktický život mnoha Židů se stal lékař Jissachr Beer Teller, který ve své knize *Beer majim chajim* (Pramen živé vody) doporučuje, jaká hygienická, stravovací opatření dodržovat, a pokud člověk onemocní, tak i rady, jak se bez pomoci lékaře uzdravit, což byly informace skutečně hodnotné, a v mnohých případech životně důležité.⁶⁶

3.2.2 Humanitní vědy

Židovský odkaz v oblasti humanitních věd byl taktéž znamenitý. Většina světově významných židovských humanistů začala tvořit na počátku 19. století a patřila do emancipované generace, kterou nepostihl omezený život uvnitř ghetta. Židovské osobnosti v německorakouském prostředí se v první řadě snažily zanechat světový odkaz prostřednictvím své vědecké či jinak zaměřené činnosti. Tento záměr se bezpochyby podařilo uskutečnit třem velikánům českého původu, mezi něž patřil zakladatele psychoanalýzy Sigmund Freud (1856-1939), zakladatel fenomenologie Edmundu Husserl (1859-1938) a Gustav Mähler (1860-1911).

3.3 Přínos v oblasti hudby

3.3.1 Židovská hudba -Klezmer

Hudba je s židovským národem spjatá tak úzce jako například literatura či náboženský diskurs. Slouží Židům jako výrazový prostředek podtrhující nezaměnitelnou duši jejich národa a doprovázející jejich náboženské úkony, ale i zvláštní sváteční příležitosti. Všemi

---

⁶⁵ PĚKNÝ, Tomáš. Historie Židů v Čechách a na Moravě. Praha: 1993, s. 327

⁶⁶ PUTÍK, Alexandr- SIXTOVÁ, Olga. Dějiny Židů v Čechách a na Moravě I., Praha: 2005, s.57

těmito vlivy se zformovala současná podoba židovské hudby, klezmer, která je velice rozmanitá a mění svůj charakter podle povahy situace, pro niž byla složena.

Zdroje pro hudební tvorbu hledali židovští hudebníci převážně v duchovnu, které provází tento národ od samého počátku jeho existence. Dalšími inspirativními prvky, jež se značně otiskly do podoby židovské hudby, byly různorodé impulzy ze zemí, v nichž Židé během svého života setrvali, nejčastěji v soužití s křesťanským obyvatelstvem. Přestože se pomocí hudby autoři přednostně snažili uchovávat židovskou národní identitu, lákalo je zároveň zpracovávat nejrůznější témata, která jim život v určité oblasti přinášel. Tak se v jejich hudbě často prolínají typické prvky hudby polské, ukrajinské či ruské. V současnosti se na území naší republiky setkáváme s tvorbou několika židovských kapel, k nejznámějším patří Naches, Simcha či Létající rabín, jejichž prostřednictvím ožívají tradice a pestrá škála různorodých kulturních vlivů, jež zasáhla do formování podoby tohoto etnika.⁶⁷

Obrázek 9 a 10 - Klezmer kapely⁶⁸

3.3.2 Židovské osobnosti hudby 19. a 20. století

Nejplodnějším obdobím židovské hudební tvorby bylo 19. století a první třetina 20. století. Umělci tvořící v této době čerpali náměty pro svá díla z českoněmecké kultury a svou tvorbou zcela jednoznačně přispěli ke kulturnímu rozkvětu naší země. Jednalo se

⁶⁷ KLEZMER.[online]. [cit. 2011-4-6]. Dostupný z WWW < <http://www.klezmer.cz> >

⁶⁸ <http://www.calstate.fullerton.edu/news/2007>

o muzikálně nadané osobnosti dirigentů, skladatelů, pěvců, instrumentalistů, autorů libret či hudebních pedagogů. Z celé škály těchto významných osobností zmíníme světoznámého skladatele a dirigenta Gustava Mahlera [obr.11], autora mnoha operních inscenací, které vynikaly svojí kvalitou a ztvárňováním zcela nových námětů. Přes odpor vídeňské veřejnosti, která se stavěla odmítavě k novátorským prvkům v hudbě, byla tomuto dirigentovi roku 1897 přidělena asi nejhonosnější funkce v německém hudebním světě, neboť se stal prvním kapelníkem a uměleckým ředitelem Dvorské opery ve Vídni. Kvůli této práci musel konvertovat ke křesťanství, ovšem účelně svůj původ nikdy nezapíral, což ovšem spolu s mnoha dalšími nenávisťnými projevy proti jeho osobě způsobilo, že byl z tohoto místa přesunut do New Yorku.⁶⁹

Dalším hudebními velikány židovského původu této doby byli Joseph Stránský či operní pěvec Emil Polert.

Obrázek 11 - Gustav Mähler⁷⁰

Generace židovských autorů, umělecky tvořících v počátcích vzniku Československé republiky, oslavovala svoji tvorbou téma dlouholetého soužití Čechů, Němců a Židů. Tento pocit národnostní a náboženské svobody dal vzniknout mnoha světově uznávaným hudebním projektům, a kdyby nedošlo k radikálnímu omezení a drastickému odsunu Židů do izolace

---

⁶⁹ JOHNSON, Paul. Dějiny židovského národa. Praha: Rozmluvy. 1995. s. 390

⁷⁰ <http://www.gustav-mahler.navajo.cz>

koncentračních táborů, mohla by tato spolupráce nadále obohacovat český, německý a židovský kulturní fond o mnohá mistrovská hudební díla.

Z osobností, jež peklo koncentračních táborů zcela náhodou přežily, vyzdvihneme známého překladatele libret ke slavným českým operám Maxe Broda (1884-1968), skladatele a dirigenta Waltera Kaufmanna (1907-1984), Karla Bermana (1919-1995) a Karla Reinera (1910-1979) a Karla Ančerla (1908-1973), kteří se velkou měrou zasloužili o rozkvět kulturního života v Terezínském ghettě. Dále tu však byla velká spousta hudebně nadaných osobností pedagogů, tvůrců hudby a operních pěvců, kteří takové štěstí neměli a padli za oběť tomuto zrádnému pokořování lidské existence, bezpráví a nespravedlnosti. Patřil mezi ně Pavel Haas (1899-1944) Hans Krása (1899-1944) Gideon Klein (1919-1945) či Viktor Ullman (1898-1944), o kterých se znovu zmíním v souvislosti s jejich působením v Terezínském ghettě.

3.4 *Přínos v oblasti výtvarného umění a architektury*

3.4.1 Malířství a sochařství

Pokud porovnáme množství židovských výtvarných děl s počtem děl, vytvořených křesťanskými autory, dojdeme ke zjištění, že židovský odkaz je v evropském měřítku podstatně menší. Tento stav se dá zcela logicky odvozovat z faktu, že židovský zákon zakazoval figurální vyobrazování objektů a to z důvodu, že by jim mohli být přisuzovány vlastnosti lidí, na nich vyobrazených, kteří by tak začali být uctívání. Jelikož však tento zákaz platil pouze do počátku 19. století, a nikdy neplatil pro asimilované Židy, nalezneme v historii několik moderních malířů či sochařů, jejichž díla by neměla zůstat v zapomnění. Z českého prostředí vyzdvihneme především osobnost sochaře Otta Gutfreunda, jež se v souvislosti se svým dílem, zahrnujícím sochy *Úzkost*, *Cellista* či *Hamlet*, stal průkopníkem nového moderního uměleckého směru s názvem kubismus. Za připomenutí stojí však i dílo impresivního malíře Gustava Hella, zaměřujícího svoji pozornost na figurální a krajinnou malbu.

Židovské náboženství je proslulé svoji dlouholetou tradicí nerozlučně spjatou s mystickým učením, známým pod názvem kabala. Nejen v tomto učení ale i v množství rabínských diskuzí o židovských zákonech a etice si můžeme jasně všimnout symbolické

roviny, jež tyto oblasti protíná. Symbolické výjevy se taktéž používají k dekorativní funkci, tak jak si toho můžeme jasně povšimnout v židovských synagogách či předmětech určených zcela výlučně k rituálním úkonům.⁷¹

3.4.2 Hřbitovní symbolika

Dále bych chtěla zaměřit svou pozornost na nápadně zdobené náhrobky židovských hrobů, které představují velice specifickou oblast výtvarného umění. Toto vyobrazení různých motivů sloužilo v minulosti ke zcela praktickým účelům, avšak dnes jsou židovské hřbitovy navštěvovány jako kulturní památky, mající nespornou kulturně-estetickou hodnotu. Symboly na náhrobcích pomáhaly zachytit širokou škálu významů, nejčastěji však profesní zaměření (nůž-řezník), služby a zásluhy vykonané pro náboženskou obec (obřízkový nůž, šofar, klíče- chrámoví kněží), rodovou příslušnost či charakterové vlastnosti zesnulého. Tato hřbitovní symbolika byla skutečně rozmanitá, a proto z výčtu motivů uvedeme pouze několik vzorů, které byly typické pro české prostředí.

Co se týče zvířecí symbolů, jejich původ lze snadno nalézt ve starozákonním aktu, kdy Jákob rozpoznává v povahách svým potomků jednotlivé zvířecí vlastnosti. Nejčastěji vyobrazeným zvířetem na náhrobních kamenech je lev, a to v různých podobách a stádiích života, od malého roztomilého lvíčete po surového dospělého jedince, a hojně se také setkáváme s vyobrazením laně, vlka či medvěda. Dalšími symboly frekventovaně se vyskytujícími v prostředí hřbitova jsou vegetativní symboly, například hrozny, značící hojnost a plodnost, „království Boha“, Izrael, dále pak šesticípá Davidova hvězda a korunka, symbolizující královský trůn a židovský nejvyšší zákon a učení, Tóru, či planoucí srdce, symbol lásky světců k jejich náboženství.⁷² Rozsáhlé židovské hřbitovy, rozprostírající se zcela na okraji několika českých měst, jsou jasným důkazem dlouholetého, i když převážně strastiplného a utiskujícího soužití Židů a křesťanů. Díky výzdobě náhrobních kamenů rozmanitými symboly mají tato místa nepochybně estetickou hodnotu, jež pomáhají dotvářet historický ráz mnoha měst.

---

⁷¹ Projekt Varianty ČLOVĚK V TÍSNI, společnost při ČT.[online]. str. 10. únor 2002. [cit. 2011-4-2]. Dostupné z WWW:< <http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly/b04zide.pdf>>

⁷² JAKUBEC, Pavel; KULÍŠKOVÁ- Alžběta ; TVRZNÍKOVÁ- Lenka. Židovský Turnov: židovská kultura kolem nás v minulosti i současnosti. Muzeum Českého ráje v Turnově, 2011. s. 4

3.4.3 Synagogy a jiné židovské stavby

Praha byla ve středověku jedním z nejvýznamnějších židovských středisek ve střední Evropě a na dlouhá staletí se stala útočištěm velkého počtu příslušníků židovského etnika, kteří si zde mohli v příznivých dobách zajistit místo na panovnickově dvoře. V důsledku zavádění panovnickových privilegií pro tuto menšinu zde přebývali i nejmajetnější jedinci a právě oni se ve většině případů nezdřáhali investovat ani do staveb, jako byly špitály, sirotčince, lázně, či radnice, které sloužily k blahu většinové společnosti. Největší zásluhy si však připsali svými investicemi do honosných synagog, tvořících dlouhá léta architektonickou dominantu ghetta. Nejznámější mecenáši byli bezesporu Mordechaj Maisl, rabi Low, Šalom Kohen či Samuel Oppenheim.⁷³ Židovské synagogy již od svého vzniku patřily k vysoce ceněnému kulturnímu dědictví Prahy a od svého založení tvořily důležitou součást její historické podoby. Některé z nich se dochovaly, s malými nebo většími obměnami, až do současnosti a svou estetickou funkci splňují stejně jako v minulosti, a stávají se tak místy, kam směřují ročně kroky stovky turistů.

Obrázek 12 a 13 Pinkasova synagoga, zeď se jmény obětí holocaustu, Maiselova

⁷³ PĚKNÝ Tomáš, *Historie Židů v Čechách a na Moravě*, Praha: 2003, str. 331

V Praze se v současnosti nachází šest dochovaných synagog. Začneme nejstarší synagogou, jež je pojmenována Staronová. Tato sakrální budova byla vystavěna polovině 13. století v gotickém stylu, který je znatelný hlavně na výzdobě interiéru, jež si mohou prohlédnout účastníci bohoslužeb i v současnosti. Ústředním dekorativním motivem, který se nachází na tympanonu vstupního portálu, jsou keře vinné révy. Zdobné gotické vitráže v oknech pouští do prostoru mnoho světla a nechají tak vyniknout valené klenbě, jež tvoří honosný strop podélné předsíni. Další synagogou, jež byla původně vystavěna v pozdně gotickém slohu, v současnosti však plná renesančních zdobných prvků, jakým jsou např. sdružená okna, či síťová klenba je Pinkasova synagoga. V současnosti slouží synagoga jako památník 80 000 českých a moravských Židů, kteří se kvůli svému původu či vyznání stali zcela nevinnými oběťmi nacistického režimu, a jejichž jména jsou vepsána do zdí synagogy.[obr. 12] Přestože by si tito lidé zasloužili mnohem důstojnější uctění své památky, jde alespoň o symbolické připomenutí si lidské krutosti a bezpráví, nesoucí etické poselství pro budoucí generace.

Dalším monumentální stavbou, na jejíž výstavbě se podílelo mnoho významných židovských osobností, je Klausová synagoga. Tato synagoga kompletně podlehlá velkému požáru ghetta roku 1696, a její současná podoba je výsledkem několika následných přestaveb. V období mezi lety 1939-1945 byly prostory této budovy využívány ke skladování židovského majetku, jež se zde začal od roku 1946 vystavovat v rámci expozic válečného Židovského ústředního muzea.⁷⁵ Nejmladší ze všech židovských svatostáneků je Jubilejní synagoga.

Dále se zde nachází Španělská synagoga, která byla vystavěna v maurském stylu, jež je velice nápadný hlavně ve výzdobě interiéru. Dekorativními prvky, které přispívají k honosnému vzhledu celého objektu, jsou štukové zlatené a polychromované arabesky, nápadně zdobící zdi a orientální motivy, objevující se vyřezané na dveřích a lavicích. Za dob druhé světové války sloužila synagoga k uchovávání předmětů odebíraných židovským náboženským obcím po celém Československu, u nichž Němci svolili, aby se staly exponáty

---

⁷⁴ <http://www.jewishmuseum.cz/cz/cz-ex-pinkas>

⁷⁵ VEČEROVÁ, Petra. Židovské památky v Čechách, na Moravě, ve Slezsku. Praha: 2009. str. 19

muzea, koncipovaného jako muzea vyhynulé rasy.⁷⁶ V současné době toto místo slouží kromě bohoslužeb i k pořádání koncertů židovské hudby.

Svoji estetickou hodnotou vynikají i mnohé další stavby Josefova jako například Maiselova synagoga [obr. 13], Židovský hřbitov, jež je po zásluze označován za nejlépe dochovaný židovský hřbitov v Evropě. Tento hřbitov se stal místem odpočinku významných uměleckých osobností židovského vyznání a taktéž zde nalezneme náhrobky lidí, kteří velkou měrou přispěli k současné podobě Josefova. Právě jejich hroby, pro něž je charakteristická výzdoba nápadnými židovskými symboly, nejčastěji v gotickém a rokokovém stylu, se staly dominantou tohoto posvátného místa.⁷⁷

4. Ghetto Terezín

Severočeské město Terezín vyvolává v lidech dodnes spíše negativní asociace, a to v důsledku vězeňské funkce, kterou zastávalo v dobách druhé světové války. Toto místo nebylo vybráno náhodně, ba naopak, šlo o předem promyšlený krok ze strany nacistů. Ti si totiž byli plně vědomi faktu, že část tohoto města v minulosti sloužila jako pevnost, jejíž zachovalé opevnění a velice výhodná lokace mohly dobře posloužit i jejich plánům. Počátkem roku 1942 bylo na konferenci ve Wannse rozhodnuto o budoucnosti tohoto místa, které se pod záminkou, že bude sloužit ke klidnému a důstojnému dožití starých osob židovské národnosti, stalo místem, kde skončily životy více než 35 tisíc lidí [obr. 14] Vysoký počet obětí byl výsledkem zcela nehumánního zacházení s vězni, totálního přelidnění ghetta (ke dni 18. září 1942 čítalo město 58 497 osob, v předválečném období byl počet obyvatel, žijících na tomto území 7000), tvrdé fyzické práce (stavba kanalizací, vodovodů, železniční vlečky, zemědělství či výroba válečného

Obrázek 14 - památník Terezín⁷⁸

⁷⁶ VEČEŘOVÁ, Petra. Židovské památky v Čechách, na Moravě, ve Slezsku. Praha: 2009. str. 9

⁷⁷ Židovské hřbitovy.[online]. [cit. 2011-4-16]. Dostupné z WWW: <<http://www.zidovskehřbitovy.cz> >

⁷⁸ <http://www.mediafax.cz/regiony/3087117>

materiálu) nedostatku potravy a množících se epidemických nemocí (průjmy, tuberkulóza, kožní choroby a choroby způsobené všudypřítomným hmyzem).⁷⁹ Skutečnou funkcí tohoto místa bylo pouze shromažďovat Židy vyloučené z běžné společnosti a dále je posílat transporty do vyhlazovacích koncentračních táborů na východ.

4.1 Kulturní život v terezínském ghettu

Terezínské ghetto zaujímal mezi ostatními evropskými ghetty zcela ojedinělé místo, a to v důsledku rozmanitého kulturního života, který se v jeho prostorách odehrával a nechal tak nesmazatelnou vzpomínku na jeho obyvatele. Umělecká tvorba se stala důležitým nástrojem pro zajišťování psychohygieny jedinců obývajících ghetto, neboť jim pomáhala čelit neustálému stresu, pocitu bezmoci a strachu ze zařazení do transportů. Vzhledem k faktu, že se do terezínského ghetta dostávala spousta osobností, působících před válkou v oblasti umění, kteří nehodlali ustát ve své činnosti ani v těchto nesnadných podmínkách, dá se mluvit o skutečně profesionálním řízení kulturních aktivit pro vězně.

Hudební, výtvarná, dramatická či literární činnosti vězňům umožňovala na chvíli se odpoutat od hrůz, násilí a příkoří, s nimiž se denně potýkali. Jako paradox se může jevit fakt, že právě díla vznikající v prostranství terezínského ghetta byla méně cenzurovaná než kdekoli jinde na území Protektorátu. Terezínské ghetto mělo totiž v důsledku vysoké koncentrace vlivných osobností politického, kulturního a také vědeckého zaměření plnit přednostně funkci propagandistickou. Na pozadí rozmanitých kulturních aktivit, odehrávajících se v tomto prostředí bylo snazší přesvědčit zástupce Mezinárodního Červeného kříže, že je Terezín skutečně pouze izolovaným místem, sloužícím Židům jako úkryt před válkou.

Autoři však uměli znamenitě skrýt mezi řádky svých uměleckých děl poselství a hlavní myšlenku, jež byla vězňům zcela zřejmá, a měla tak zásadní význam pro utužování jejich duševní síly a víry ve změnu k lepšímu.⁸⁰ Děti do 12 let byly sdružovány v tzv. heimech, kde pro ně bylo zásluhou Oddělení péče o mládež vytvořeno prostředí simulující realitu za branami ghetta. Náplní práce vychovatelů v heimech bylo předčítání knih, a vedení rozmanitých forem dramatické činnosti. Spolu s literárními a výtvarnými

---

⁷⁹ CHLÁDKOVÁ, Ludmila: Terezínské ghetto. Praha: 1991. Str. 10- 12

⁸⁰ Kultura proti smrti: Stálá expozice Památníku Terezín v bývalých Magdeburských kasárnách. Praha: 2002. s.13

pracemi nejmenších obyvatel ghetta, se nám dochovalo důležité svědectví nejen o existenci těchto lidí v minulosti, ale taktéž o jejich nejniternějších tužbách, pocitech strachu, marnosti, zmatku, nespravedlnosti ale i víry v lepší budoucnost.

Umělcům pobývajícím v terezínském ghettu bylo dovoleno nacvičovat divadelní i hudební představení, a to ze dvou důvodů. Za prvé, nacisté věděli, že osud Židů v Terezíně je víceméně zpečetěn, a za druhé jim jejich plodná kulturní činnost výrazně posloužila za účelem propagace tohoto místa jako „židovského sídliště“, s vlastní židovskou samosprávou.⁸¹

4.1.2 Hudební a dramatické spolky v terezínském ghettu

Hudba a její rozmanité projevy představovaly pro vězně nejobvyklejší formu seberealizace v terezínském ghettu. Poselství, která se pro židovský lid ukrývala v dílech starších hudebních skladatelů, byla znamenitě odrývána v důsledku sborové, orchestrální, komorní ale i kabaretní a divadelní činnosti v ghettu. Židé v ghettu nemuseli být obdařeni výrazným muzikálním nadáním, aby se mohli přidat do hudebního či divadelního souboru, ovšem příslušet k jakémukoli spolku bylo v tomto prostředí velkou výhodou. V úzkém sepětí s jeho ostatními členy, zasaženými stejně nespravedlivým osudem, sužovanými identickými problémy, se skrze nacvičování obsahově velice silných skladeb a her zbavovali alespoň na chvíli svých tíživých pocitů a dostávali naději, že se brzy dočkají svobody. Právě v těchto uskupeních vězni nacvičovali nejznámější díla předních hudebních skladatelů a divadelních autorů, pomocí jejichž interpretací posilovali své národnostní cítění. Dále jim tato činnost jako jediná rozšiřovala v tomto jinak velice bezpodmětném prostředí znalosti a poskytovala rozptýlení, odpočinek a jistý druh povzbuzení v oněch těžkých časech.

O první skutečně ohromující zážitek pro obyvatel ghetta, se v roce 1942 zasloužil židovský dirigent Rafael Schächter. Šlo o naprosto dokonalé nacvičení Smetanovy opery *Prodaná nevěsta*. Ztvárnění tohoto příběhu, které stálo sbor obrovské úsilí a probíhalo v naprosto nuzném prostředí bez materiálního vybavení, nakonec zcela splnilo svůj účel. Soubor nacvičoval také Mozartovy opery *Kouzelná flétna* a *Figarova svatba*. Naprostého vrcholu kulturní tvorby v ghettu dosáhl tento dirigent ztvárněním Verdiho *Rekvia*, jež má ovšem kořeny v katolickém prostředí. Tímto promyšleným výběrem se snažil svým

---

⁸¹ CHLÁDKOVÁ, Ludmila. Terezínské ghetto. Praha: 1991. s. 15

posluchačům sdělit, že pro ukončení despotického a tyranského vládnutí je nutné, aby se spojily různé kultury. Co se týče oblasti komorní hudby, je nezbytné na tomto místě připomenout jméno Karla Ančerla, dirigenta, který si připsal roku 1943 v Terezíně velké zásluhy na vzniku zcela profesionálního smyčcového orchestru, díky jehož činnosti ožívaly v prostorách ghetta díla největších umělců světové hudby, jako byli Johann Sebastian Bach, Wolfgang Amadeus Mozart, Georg Friedrich Handel a mnoho dalších.⁸²

Neméně významnými osobnostmi hudební scény, zabývajících se skládáním komponováním hudby s jejími specifickými rysy, byly skladatel Pavel Hass, z jehož díla připomeňme *Studie pro smyčcové nástroje* či *Čtyři písně na slova čínské poezie*, dále Gideon Klein, Karel Reiner či Viktor Ullman. Židovským autorům bylo společné, že chtěli s pomocí své tvorby světu dokázat, jak omezené je upírat Židům osobní práva, považovat je za méněcennou rasu a nechat mravně upadat jejich životy. Bojovali tak nepřímou o to, aby se světu navrátila lidskost, která zajistí důstojné a rovnocenné zacházení se všemi lidmi bez rozdílu národnosti či rasy.⁸³

Další významnou osobností, jež zcela zásadně přispěla k rozvoji dětské sborové činnosti v ghettu, byl Hanz Krása (1899-1944), který spolu se spisovatelem Adolfem Hoffmeisterem (1902-1973) sepsal operu *Brundibár* [obr. 15], o jejíž orchestrální realizaci se zasloužil Rafael Schächter (1905-1945). Tato opera měla mimořádně kladný přínos pro děti, jež se podílely na ztvárnění jejího děje. Mohly se po dobu nácviku plně soustředit na obsah hry plné jinotajných symbolů, a zapomenout na hrůzné prostředí jejich každodenní reality. Díky kulisám, jež vznikly zásluhou architekta Františka Zelenky, se děti snáz vžívaly do svých rolí, a snažily se podat co nejlepší výkony, což obecnost vždy náležitě ocenilo. Při každé repríze této opery se nechávaly děti zcela pohltit svou rolí a spojovaly se v boji proti osobě Brundibára, v níž se jim zračilo zlo, neštěstí a nespravedlnost, které je tak náhle a bez jakéhokoli racionálního odůvodnění zasáhly, a po každém vítězství měly o něco více naděje, že se tohoto šťastného konce dočkají nejen v divadelním představení ale i ve svém vlastním životě.⁸⁴

Opera *Brundibár* se stala nejslavnější dětskou operou a poté, co ji ztvárnily terezínské děti, se dočkala ještě mnoha dalších inscenací. V České republice byla nastudována a dále reprodukována nejslavnější dětským sborem *Bambini di Praga*, a mnoha dalšími operními

---

⁸² Kultura proti smrti: Stálá expozice Památníku Terezín v bývalých Magdeburských kasárnách, Praha:2002 s. 20

⁸³ Kultura proti smrti: Stálá expozice Památníku Terezín v bývalých Magdeburských kasárnách, Praha: 2002s. 22

⁸⁴ Kultura proti smrti: Stálá expozice Památníku Terezín v bývalých Magdeburských kasárnách, Praha: 2002s.20

a divadelními soubory, jejichž sbormistři cítily nutnost znovu oživit toto unikátní dílo a připomenout veřejnosti tematiku koncentračních táborů. Kladné ohlasy na toto umělecky dokonale propracované dílo však proslavily operu i v zahraničí, a tak se stala částí programu různých kulturních festivalů (rok 2001 španělské Porto), kde byla doprovázena zhlédnutím dokumentů, autentických tiskovin a obrázků vězňů, zachycujících život v ghettu. Roku 1997 nastudovala operu skupina francouzských dětí, a divákům ji předvedla na prknech Národní Pařížské opery, kde sklídila obrovské ovace. Své realizace se tato opera dočkala i na prknech Komorní opery ve Vídni, kde byl umělecký zážitek diváků zesílen za pomoci mnoha podpůrných materiálů, jakými byl film, zachycující prostředí nacistického Německa, a doprovodný program vypracovaný za pomoci pamětníků, oživujících své vzpomínky na tuto strastiplnou dobu. Do kompletního výčtu měst, v nichž došlo k opětnému nacvičení tohoto uměleckého díla, patří i německé město Celle. Zde se o velice hodnověrnou inscenaci zasloužil gymnaziální spolek, a přispěl tak svým dílem k bohatému kulturnímu programu, jehož cílem bylo přiblížit dětem dění, odehrávající se na půdě terezínského ghetta.⁸⁵

Obrázek 15- Fotografie dětského souboru z filmu Theresienstadt⁸⁶

Divadelní činnost v prostředí ghetta je nejčastěji spojována se jmény Gustava Schorsch a Vlasty Schönové. Iniciátory bezpočtu inscenací byly také Norbert Frýd a Zdeněk Jelínek. Dramatické ztvárnění příběhů často doprovázených hudbou znamenalo pro vězně vždy alespoň malé rozptýlení a zpříjemnění jejich jinak velice tragického pobytu v ghettu, který pro ně neznamenal nic jiného než čekání na smrt. Této volnočasové aktivitě herci

⁸⁵ Holocaust.[online]. [cit. 2011-4-2]. Dostupné z WWW:<<http://www.holocaust.cz/cz2/history/events/brundibar>>.

⁸⁶ <http://www.holocaust.cz/cz2/history/events/brundibar>

věnovali s obrovským nadšením a zápalom, a to na nejrůznějších místech ghetta. Každá divadelní inscenace, kabaretní show, operní představení či koncert vážné hudby v nich vyvolával pocity radosti a usvědčovali skrze své tvůrčí schopnosti okolí a sebe o faktu, že jsou stále lidmi kreativními, plnými nápadů a talentu, kteří si zaslouží důstojné zacházení.⁸⁷

4.1.3 Výtvarná činnost v terezínském ghettu

Zcela autentického zachycení atmosféry plné hrůzy, strachu, pokořování lidské důstojnosti a bezmoci se nám dostalo skrze výtvarné práce mnoha profesionálních i amatérských umělců. Do uměleckého odkazu amatérských malířů bychom bezesporu mohly zařadit prvotní práce Helgy Weiss- Hoškové, které bylo jako dítěti odepřeno prožívat nejradostnější etapu lidského života s rodiči a kamarády. Když dorazila do smutného prostředí terezínského ghetta, dostala od svého otce radu, aby dále pokračovala v tom, co jí baví a na co měla očividně talent, tedy v malování. Tak se malá Helga rozhodla za pomoci barev zachycovat každodenní krutou a nelítostnou realitu života v ghettu. Podala světu živé svědectví o místě, na kterém docházelo ke krutému ponižování lidství a kde přišlo o život několik tisíc nevinných lidí. Cyklus jejích dětských kreseb z prostředí terezínského ghetta a její pozdější soubor obrazů s názvem *Kalvárie [obr16 a 17].*, skrze něž se psychicky vypořádávala s otřesnými zážitky této životní etapy, slouží v současnosti jako podpůrný prvek jejích besed na různých vzdělávacích institucích, které mají za cíl vychovávat děti k uctívání demokratických principů ve společnosti.⁸⁸

---

⁸⁷ BARTOŠOVÁ, Anděla. Možnosti kresby - cyklus výstav Národní galerie. Praha: Národní galerie, 1992

⁸⁸ Český rozhlas [online]. 16.10.2009 [cit. 2011-04-11]. Dostupné z WWW:<<http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zpravy>>

Obrázek 16 a 17 - Pogrom - Helga Weiss Hošková⁸⁹ a Zaživa - Helga Weiss Hošková⁹⁰

Značně obsáhlý umělecký odkaz však zanechali především kvalifikovaní umělci Bedřich Fritta, který měl stejně jako jeho kolegové Petr Kien (1918-1945), kreslířem Otto Ungar (1901-1945), grafik Ferdinand Bloch (1864-1945) a karikaturista Leo Haas (1901-1983) v souvislosti s jejich profesním zaměřením před válkou značně usnadněný pobyt v prostředí ghetta. Všichni výše zmínění pracovali v kreslárně a náplň jejich činnosti zde spočívala ve vypracovávání plánů nejrůznějších architektonických projektů a také grafických prací pro vězeňskou administrativu. Jejich silné morální přesvědčení a odvaha jim však dávaly sílu umělecky zachycovat realitu kolem sebe a přinášet tak svědectví o této strašlivé etapě lidských dějin pro budoucí generace.⁹¹

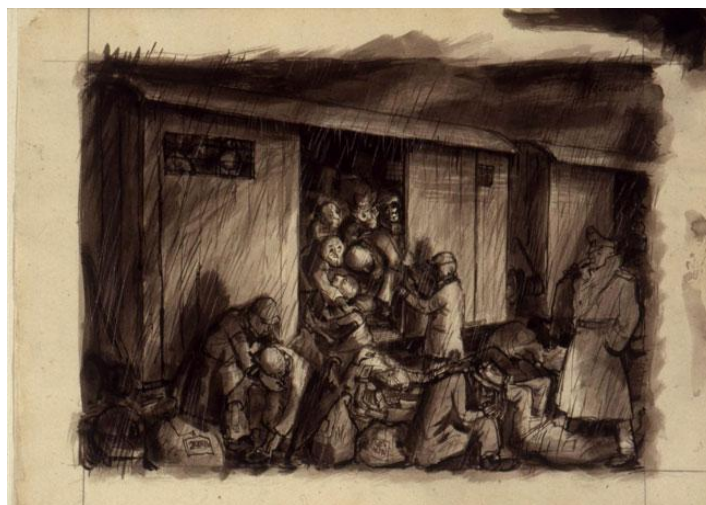
Bedřich Fritta ztvárňoval ve svých obrazech každodenní trpkou realitu života bezvýznamného člověka na tomto místě. Pocity, které z prostředí ghetta měl, což byla hlavně absurdita, bezvýchodnost a bezmoc z naprostého vymazání identity tolika nevinných lidí ze světa, se promítaly do jeho prací, a to prostřednictvím nejrůznějších symbolů a expresivního prolínání reality a hrůzy jeho snů. Symbolem konce života pro něj byly transporty, odvázející lidi do neznámých míst a zesláblé vězně připodobňoval k tenkým větvím holých stromů za branami ghetta. Leo Hass jako profesionální karikaturista zachycoval ve svých skicách bez jakéhokoli přikrášení, surově a realisticky poměry panující v koncentračním táboře. [obr. 18] Zcela odlišnou malířskou technikou se vyznačuje dílo Otty Ungara, který zachycuje toto prostředí lidského utrpení v barevném provedení za pomoci temper a akvarelu. Realitu taktéž

⁸⁹ http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zpravy/_galerie

⁹⁰ http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zpravy/_galerie

⁹¹ Malíři v ghettu terezín. Terezín: Památník Terezín, 1991. Str. 2

nikterak nepřetřansformovává, ba naopak naprosto živě zachycuje lidská torza starých a nemocných lidí v přeplněných prostorách, které se po transportu náhle zcela vyprázdňí.⁹²

Obrázek 18 - Leo Hass - The Transport from Vienna⁹³

Psychologicky propracovaných portrétů rozličných osobností se nám dostalo i skrze črty doktora Karla Fleischmanna (1897-1944), který dostával dennodenně do kontaktu s chorými a umírajícími lidmi. Jejich naléhavé prosby a zcela vyčerpaná těla, jímž už často nebylo pomoci, ho nutila v hlavě konstruovat psychologické profily těchto lidí. Tyto výjevy si nechtěl nechat jen pro sebe, a proto se snažil toto zoufalství, bezmoc a totální pokoření lidské důstojnosti zachytit ve svých rychlých, ovšem velmi dramatických skicách, které jsou věrnými kopiemi reality. Jeho dílo je tak rozsáhlé, že poskytlo materiál pro nejobsáhlejší „cyklus svědectví o životě v terezínském ghettu“, a díla, která se dožila konce 2. světové války, jsou dnes často součástí výstav na toto téma a přinášejí tak poválečným generacím svědectví o katastrofě, která byla zapříčiněna zfanatizováním lidí bez jakéhokoli racionálního podnětu.⁹⁴

⁹² BARTOŠOVÁ, Anděla. Umění v terezínském ghettu: Možnosti kresby - cyklus výstav Národní galerie. Praha: Národní galerie, 1992

⁹³ http://www1.yadvashem.org/yv/ru/holocaust/about/chapter_5/images/art01.jpg

⁹⁴ BARTOŠOVÁ, Anděla. Umění v terezínském ghettu : Možnosti kresby - cyklus výstav Národní galerie. Praha :Národní galerie, 1992.

4.1.4 Druhá světová válka v literárních dílech židovských autorů

Co se týče literární tvorby vznikající přímo v prostorách terezínského ghetta, jednalo se především o krátké zápisky deníkového typu, básně či jednoduchou prózu. Jen nepatrný zlomek těchto děl se však podařilo uchránit před všudypřítomným nacistickým dohledem. Skutečnost byla taková, že téměř všechny literární projevy, stejně jako jinou formou ztvárněné pocity vězňů z tohoto prostředí, jež mohli podat svědectví o této krutosti budoucí generaci, byly poslány spolu se svými tvůrci do transportů smrti, a skončily v zapomnění.⁹⁵

Obrázek 20 – redaktor časopisu Vedem- Petr Ginz⁹⁶

Obrázek 21 - časopis Vedem (koláž) výtvarná práce Evy Ginzové⁹⁷

⁹⁵ CHLÁDKOVÁ, Ludmila: Terezínské ghetto, 1. Vydání, Praha: 1991. Str.14

⁹⁶ http://www.holocaust.cz/cz2/history/jew/czech/terezin/terezin_culture

Mezi všemi literárními díly vyniká odkaz Petra Ginze, který byl poslán do Terezína ve věku 14 let [obr. 20]. Jednalo se o skutečně talentovaného, literárně nadaného, houževnatého chlapce s obrovským potenciálem. Tento zvědavý cílevědomý člověk se brzy stal ústřední postavou redakčního týmu dětského časopisu *Vedem*, jehož vydávání se snažil udržet v chodu za všech okolností. Do redaktorské práce vložil všechnu svoji energii a sám psal velice zajímavé a poučné články, v nichž se promítlo jeho zaujetí pro širokou škálu studijních oborů. Své každodenní zážitky z prostředí terezínského ghetta si pečlivým a osobitým stylem zaznamenával do deníku, který se podařilo po válce vydat knižně jeho sestře pod názvem „*Deník mého bratra*“.⁹⁸ [obr. 21]

Literární díla vznikající bezprostředně po 2. světové válce byla naprosto zásadně ovlivněna hrůznými událostmi, které autoři na vlastní kůži během války prožili. Židovští literáti tvořící v této době měli většinou sami přímou zkušenost s koncentračními tábory a jejich knihy jsou očitým svědectvím, zachycujícím náhlé a zcela nečekané ocitnutí se člověka ve vyhrocené, dramatické životní situaci, následné vzpomínání se a znovunalézání životního smyslu a jistot.

Mezi nejvýznamnější židovské autory poválečné prózy patří Jiří Weil (1900-1959), Norbert Frýd (1913-1976), Ota Pavel (1930-1973) či Arnošt Lustig (1926-2011). Jednoznačně nejvíce se svou tvorbou, zaměřenou na popis prostředí, vztahů a hlavně brutality koncentračních táborů, zapsal do povědomí široké veřejnosti Arnošt Lustig. Na vlastní kůži zakusil poměry v ghettu Terezín a následně v koncentračních táborech Osvětim a Buchenwald, z nichž se mu podařilo uprchnout a umně se skrývat až do konce války. „*Jeho neorealistický styl, charakteristický důslednou vnitřní perspektivou vnímání vyhrocených i všedních událostí, věcností podání a střízlivou dramatičností, signalizoval na přelomu 50. a 60. let obrat v české próze od konstrukcí k analýzám, od modelu k životu.*”⁹⁹

Ústředním tématem většiny jeho děl je hledání smyslu života a obtížné znovunabývání jistot v poválečném světě. Hrdinové jeho psychologických románů si musí sáhnout až na úplné existenční dno a v těchto vyhrocených podmínkách v sobě často objevují skrytou vnitřní sílu a odvahu vzdorovat kruté realitě života. Tento motiv je patrný v téměř všech jeho

---

⁹⁷ http://www.vedem-terezin.cz/img/vedem_kolaz.png

⁹⁸ Holocaust [online]. 2003 [cit. 2011-04-17]. Petr ginz. Dostupné z WWW:<<http://www.holocaust.cz/cz2/history/people/ginz>>.

⁹⁹ SOCHROVÁ, Marie. Kompletní přehled české a světové literatury. Havlíčkův Brod:2007, str. 421

novelách a románech. Autor se dostal do povědomí široké veřejnosti hlavně novelami *Dita Saxová* a *Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou*.

Jeho prvotní tvorba má velmi silný introspektivní ráz a zachycuje specifické chování a prožívání lidí v nelidských, krutých podmínkách koncentračních táborů, které se následně snaží co nejautentičtěji přiblížit čtenáři. V pozdějších dobách se některá jeho díla dočkala filmového zpracování a mnohá z nich také autorova přepracování. Ve své pozdějších tvorbě nechává čtenáři prostor pro filozofické poodstoupení od oné kruté reality koncentračních táborů a nabízí možnost hlubšího zamyšlení se nad touto etapou dějin, jež zcela zásadně zasáhla do ideálů novověké společnosti.¹⁰⁰

5. Židovské organizace působící v současnosti na území České republiky

5.1 Federace židovských obcí ČR

V současnosti se na území České republiky nachází 10 Židovských obcí. Na rozdíl od dřívějších dob mají dnes tyto instituce svá sídla již výlučně v krajských městech, konkrétně jimi jsou Praha, Liberec, Děčín, Ústí nad Labem, Teplice, Karlovy Vary, Plzeň, Brno, Olomouc a Ostrava. Všechny tyto obce jsou zastřešovány Federací Židovských obcí v ČR. Blíže se budeme zabývat činností Pražské židovské obce, která je na území České republiky jednou z organizací, jež progresivně usilují o rozvíjení a znovuoživení plnohodnotného židovského náboženského života, se všemi jeho specifickými rysy, dále o navrácení se k tradici hluboce historicky zakořeněného židovského vyučování, etickým hodnotám, a diskusi.

Pražská židovská obec je organizací, jež si za hlavní cíl své činnosti stanovila vytvořit vyznavačům židovské víry příznivé podmínky pro prožívání bohatšího kulturního a náboženského života. Jako objekt s vlastní právní subjektivitou má ve svém područí náboženské a kulturní objekty jako jsou synagogy, hřbitovy, památníky, muzea, o jejichž správu a fungování se stará s náležitou úctou k jejich dlouholeté tradici, pokorou a zodpovědností. Finančně se však snaží co nejvíce podporovat i různorodé sportovní, kulturní a jinak tematicky zaměřené spolky a sdružení, usilující o osvětu v problematice

---

¹⁰⁰ MENCLOVÁ, Věra, et al. Slovník českých spisovatelů. 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Libry, 2005, str.

židovství jako jednoho ze světových náboženství a jeho tradic a kultury.

Pražská židovská obec je se svými 1600 členy nejpočetnější obcí na území České republiky a snaží se své stoupence utvrzovat o důležitosti zachovávání židovských tradic, jejich hodnoty a smyslu v současné společnosti. Cílovou skupinou, na níž se snaží tato organizace zapůsobit, jsou hlavně mladí lidé, u nichž pozvolna a velice přirozenou cestou pěstuje zájem o všeobecné vzdělání v duchu judaismu, a v neposlední řadě také o studium historie tohoto starodávného náboženství plného moudrosti. Další záslužnou činností této organizace je poskytování velice pestré škály aktivit, s jejichž pomocí šíří osvětu o problematice xenofobie a nejrůznějších forem nesnášenlivosti.¹⁰¹

5.2 *Židovské muzeum v Praze*

Důvodem vzniku židovského muzea byla potřeba zachovat vysoce umělecky hodnotné předměty židovské historie umístěné v pražských synagogách, které bylo v důsledku změny lokace židovského města, na počátku 20. století nutno srovnat se zemí. Dvě rozhodující osobnosti, jež se v roce 1906 největší mírou podílely na jeho založení, byli historik dr. Salomon Hugo Lieben a dr. August Stein.

Rok 1942 byl v historii tohoto zcela ojedinělého muzea stěžejní, neboť se do jeho prostor začala dovážet značná část exponátů, nabytých jako pozůstalost židovských obcí a synagog na území Čech a Moravy, které byli německými vojáky rabováni a zbavováni svých obyvatel. V této době se muzeum nazývalo Ústřední židovské muzeum a jeho zakladateli dr. Augustu Steinovi dalo obrovskou práci předejít všudypřítomné nařízené konfiskaci židovského majetku a zachránit tak pro budoucí generace alespoň zlomek předmětů, podávajících svědectví o dlouhodobém působení této skupiny obyvatel na našem území.

---

¹⁰¹ Židovská obec v Praze. [online]. [cit. 2011-3-2]. Dostupné z WWW <<http://www.kehilaprag.cz>>

Obrázek 22 – Výstava ŽMP – Neztratit víru v člověka¹⁰²

Od roku 1950 však muzeum spadá pod správu státu, ovládaného monopolem komunistické strany, omezující muzeum ve všech činnostech, jež byly pro fungování a rozvoj této instituce primárně důležité. K uvolnění poměrů ve správě Židovského muzea došlo až od roku 1994, kdy začaly všechny budovy muzea spadat pod správu Židovské náboženské obce v Praze, a sbírky exponátů spravuje Federace židovských obcí ČR. V důsledku těchto změn vzniká nestátní instituce Židovské muzeum v Praze, která nabízí široké veřejnosti pestrou škálu různých kulturních akcí, při nichž nechává návštěvníky nahlédnout do jednotlivých období komplikované, spletné a strastiplné historie tohoto národa.¹⁰³

5.3 *Vzdělávací a kulturní centrum*

Toto odborné vzdělávací zařízení bylo založeno v roce 1996 a zanedlouho po svém otevření bylo Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy včleněno do soustavy institucí, zajišťujících další vzdělávání pedagogických pracovníků. Veškerý materiál použitý k realizaci přednášek, výstav, kulturních programů a dílen je velice pečlivě vybírán největšími odborníky na problematiku judaismu, kterými jsou univerzitní odborníci, historici a zaměstnanci vzdělávacích institutů z Čech i v zahraničí. Prezentované projekty kulturního centra se tak mohou pyšnit špičkovou úrovní a slouží nejen pro výzkumné účely odborníků a studentů

¹⁰² http://www.holocaust.cz/images/education/neztratit_viru02

¹⁰³ SADEK, Vladimír, et al. Židé dějiny a kultura. Praha: Židovské muzeum v Praze, str. 143

judaistiky, ale jsou i vynikající učební pomůckou pro pedagogy a nástrojem šíření osvěty v problematice rasové diskriminace, kterého se dá využít ve vyučování.

Hlavním účelem těchto kulturních aktivit je, aby se lidé zastavili ve svém každodenním shonu a připomněli si osobitou tvorbu židovských autorů, a v souvislosti s ní se zamýšleli nad etickými a náboženskými otázkami spjatými s existencí člověka na tomto světě. Vzdělávací institut se snaží za pomoci realizace nejrozličnějších projektů odkrývat takové události židovských dějin, které by neměly zůstat v zapomnění, ba právě naopak by měli sloužit jako odstrašující poselství pro budoucí generace. Za dob působení této instituce se do povědomí veřejnosti zapsaly hlavně putovní výstavy s názvy *Zmizelí sousedé, Neztratit víru v člověka* [obr.102] *Ghetto jménem Baluty/ Zpráva o Lodži*, a putovní výstavy *Anna Franková a Děvčata z pokoje č.28, L 410, Terezín*, které mohli lidé zhlédnout na více místech naší republiky.¹⁰⁴

Pro širokou veřejnost jsou ve Vzdělávacím kulturním centru pořádané večerní programy, jejichž náplní jsou besedy s pamětníky, koncerty zaměřené na židovskou hudební tvorbu, přednášky a filmy, věnující se nejrozličnějším aspektům obyvatel židovského národa a jeho historie na našem území.

Další osvětovou činností, kterou tato organizace nabízí, jsou programy určené pro školy a pedagogy. Aktivita pro školy jsou velice živé a tvořivé, neboť zde o interaktivní programy, workshopy v nichž je výklad spojen s výtvarně-dramatickou činností účastníků, divadelními inscenacemi, či besedami s pamětníky. Velmi přirozenou, nenásilnou formou se tak děti seznamují s historickými a duchovními souvislostmi židovské kultury, vžívají se do osudu Židů, v rámci vypracování úkolů nahlíží do různých historických pramenů a sbírají informace o této jinak velice komplikované a citlivé problematice rasismu, xenofobie, a koncentračních táborů. Za zmínku jistě stojí i nedělní dílny, jež se konají jednou do měsíce, v nichž se ke kreativní a zábavnou formou, pod vedením profesionálů, seznamují děti a jejich rodiče se zlomovými momenty a svátky židovského náboženství. Z mnohých aktivit uvedme pečení chaly- šabatového chleba, zapalování šabatového svícnu, zpěv či tanec, při kterém ožívají židovské tradice a svátky.¹⁰⁵

---

¹⁰⁴ Jewishmuseum [online]. 6. dubna [cit. 2011-04-17]. Dostupné z WWW: <<http://www.jewishmuseum.cz/cz/czputovni.htm>>

¹⁰⁵ ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE.[online]. [citace 2011- 3-4] Dostupné z WWW:<<http://www.kehilaprag.cz/index.php?lang=cs>>

5.4 *Projekt Lauderovy školy*

Lauderovy školy jsou přednostně určeny dětem z židovské komunity, ale i všem ostatním, jež mají zájem rozvíjet se v prostředí, specifickém svým respektem ke kulturním a náboženským zvykům a rituálům, po dlouhá léta tradovaných a uchovávaných bezpočtem generací židovských obyvatel. Témata židovské historie a kultury se zde promítají do náplně hodin většiny vyučovacích předmětů. Do vyučovacích osnov jsou také pravidelně zařazovány výlety na místa, která měla určitou spojitost s židovskou historií a tradicí. Tak se mohou žáci na vlastní oči přesvědčit o živoucím odkazu židovského společenství, které obývá území našeho státu už od nepaměti a z jehož středu vyšlo mnoho významných osobností. Jedná se o malou školu, jež se snaží o navození rodinné atmosféry, v níž si jsou učitel a žák partnery, pracují na realizaci různých projektů a zároveň udržují základní příkázání a svátky židovského náboženství.¹⁰⁶

V současnosti fungují na našem území dvě takovéto instituce, kterými jsou základní škola s osmiletým gymnáziem, a mateřská škola, obě situované v Belgické ulici v Praze. Co se týče školních vzdělávacích programů, vyučuje se zde podle programu Le Chajim, jež se liší od výuky na běžných školách hlavně realizací hodin hebrejštiny a židovské výchovy.

Učitelům klasických předmětů, působící na tomto vzdělávacím institutu, stačí projít základním školením, které se týká seznámení s tradicí, zvyky a svátky, jež jsou spojené s židovstvím. Jinak je tomu u pedagogů vyučujících profilové předměty. Ti musí naopak absolvovat speciální výuku v oboru hebraistiky, aby byli schopni s dětmi číst židovské texty v chavrutě, a dále aplikovat mnohé netradiční způsoby výuky, jako například metody kooperativního učení či kritického myšlení o náboženské problematice. Předmět židovská výchova je přednostně zaměřen na realizaci projektové a skupinové výuky (například metody systému Začít spolu) a spolupráci s Pražskou židovskou obcí a Židovským muzeem v Praze. Za poslední rok šlo o uvedení těchto aktivit a projektů- Čištění kamenů Stolpersteine, Čtení jmen na Jom-ha šoa na Náměstí Míru v Praze, Micva tým (návštěvy seniorů v židovském domě sociálních služeb), Židovský běžecký klub, Letní židovský tábor, Mezinárodní den židovského studia v Lauderových školách, Společné čištění židovského hřbitova v Maš'ově, Projektové dny „Romantismus jinak“. Škola zajišťuje představení pro seniory ŽOP, ve

---

¹⁰⁶ Zpracováno na základě rozhovoru s pedagogy Lauderových škol

spolupráci s ŽOP připravila v nedávné době výstavu, brožuru a DVD na téma Maharal, a dobrovolníci z řad studentů pomáhají sociálnímu oddělení ŽOP při nejrůznějších akcích.

Spolupráce s rodiči je na této instituci výrazně nadstandardní, což je umožněno nízkým počtem studentů, individuálním přístupem, a faktem, že je škola neustále otevřena rodičům. Škola komunikuje s žáky i rodiči zasíláním elektronických aktualit, pro rodiče slouží web školy, web ŽOP, Obecní noviny ŽOP, kde má škola svou dvoustranu, atd. Rodiče se aktivně účastní společných projektů- prezentace výstupů, podílejí se na zkvalitnění školy (nyní právě dobrovolně zkrášlují prostory MŠ). Mateřská škola, která byla v rámci projektu Lauderových škol zřízena v září 2010, je první institucí, v níž se dětem pomocí hry vštěpuje základní systém rituálů a tradic spojených s tímto náboženstvím. Děti se v důsledku výuky podle metodologického programu s názvem Začít spolu učí, jak zdravě komunikovat, kooperovat a řešit problémy. Děti mají také možnost se ve školce naučit základům moderní hebrejštiny a zkusit tento jazyk aplikovat při jednoduchých praktických cvičeních simulujících realitu. Pro snadnější uchopení celé náboženské problematiky sázejí pedagogové těchto zařízení na výuku formou plného zapojení všech smyslů žáků.¹⁰⁷

5.5 *Časopis Roš Chodeš*

Měsíčník s názvem Roš Chodeš (Nový měsíc) nabízí čtenářům pestrou škálu nejrůznějších informací o židovském kulturním životě. Na stránkách tohoto periodika se dozvídáme důležitá fakta z historie vyspělého židovského národa, a to velice zajímavou a snadno vstřebatelnou formou autentických rozhovorů s pamětníky. Členové redakce čtenáře informují jak o výsledcích zasedání Federace Židovských obcí, tak o činnosti a úspěších jednotlivých židovských obcí a v neposlední řadě o stavu židovských kulturních památek na našem území. Časopis však snadno zaujme i mladší generaci, neboť zpracovává různorodá témata, pojímá jejich vysvětlení v moderním duchu a navíc je doprovází neméně zajímavou ilustrací. Nalezneme zde poutavé články o historii židovských svátků, obřadů, událostech v Izraeli. Autoři tohoto periodika se snaží zabránit faktu, aby se na judaismus pohlíželo jako na upadající náboženství, jehož příznivců je den ode dne méně. Proto se snaží různorodá témata pojímat velice komplexně, provázat je s kulturním děním současnosti, vyzdvihovat jejich přínos pro dnešní generaci a tak vzbuzovat obzvláště v mladých lidech zájem

---

¹⁰⁷ Zpracováno na základě rozhovoru s pedagogy Lauderových škol

o civilizaci, jíž vděčíme za velký nejen duchovní přínos do našich každodenních životů.¹⁰⁸

Obrázek 23 - 3 výtisky časopisu Roš Chodeš¹⁰⁹

5.6 Knihovna a referenční centrum

Pod záštitou Židovské náboženské obce v Praze funguje i knihovna a studovna, kde jsou umístěna stěžejní díla židovských dějin a kultury. Zájemci o problematiku judaismu mají možnost využít pro svoji badatelskou práci velice podrobně zpracované elektronické zdrojů. Kromě bibliografických služeb mají návštěvníci možnost využít služeb referenčních, reprografických, ale i konzultačních, faktografických. Díky takto komplexním službám mají čtenáři zcela otevřenou cestu k téměř všem dostupným informacím o Židech, obývajících naše území, a mohou si tak udělat ucelenou představu o významu a také přínosu židovské společnosti pro českou společnost.

¹⁰⁸ Federace židovských obcí ČR. [online]. [cit. 2011-4-2]. Dostupné z WWW < <http://www.fzo.cz/ros-chodes> >

¹⁰⁹ <http://www.fzo.cz/587/predplatne-ros-chodes>

ZÁVĚR

Systematické zkoumání kulturní a vědecké činnosti příslušníků židovského národa v jednotlivých obdobích vývoje české společnosti pro mě bylo velmi obohacující a přínosnou činností. Co se týče soužití Židů a Čechů v historii českých zemí, nedalo se vždy mluvit o vzájemném obohacování těchto dvou skupin. Znevýhodněnému postavení muselo neustále čelit židovské obyvatelstvo, které bylo v dějinách našeho státu po celá staletí utlačovanou skupinou, separovanou v prostoru ghetta a opředenou mnoha pověrami, jež mu v mnohém znesnadňovaly život. Hlavní doménou židovského společenství byl obchod, a to jak domácí tak zahraniční, díky kterému Židé stále disponovali značným finančním obnosem, který jim sloužil jako prostředek k získání alespoň omezené svobody. Finance získané od Židů panovníkovi často posloužily pro jeho investice do válečných výbojů či posilňování armádních složek, s jejichž pomocí snadněji vybojoval vítězství v různých bitvách. Bohaté obchodní zkušenosti a zahraniční kontakty této skupiny obyvatel měly velkou zásluhu na rozvoji obchodu, který šel ruku v ruce s rozvojem měst, v nichž Židé provozovali své hospodářské aktivity.

Česká ekonomika mohla z těchto hospodářských aktivit prosperovat mnohem více, kdyby se křesťané tolik neobávali své konkurence v obchodu a službách, a nezakázali Židům tuto činnost provozovat. V souvislosti s tímto dějinným vývojem se pro Židy na dlouhou dobu stalo jediným zdrojem obživy poskytování peněz na úrok, z čehož sice velmi profitoval panovník, ale na druhou stranu to prohlubovalo propast mezi nimi a většinovou společností. Jejich role stálého a zdánlivě nevyčerpatelného zdroje panovníkových příjmů však byla v některých etapách českých dějin pro chod království skutečně podstatná.

Co se týče kulturního obohacování těchto dvou národů, k tomu docházelo převážně skrze literaturu a umění. Za nejvíce inspirativní židovské literární dílo je bezesporu považovaná Bible. Detailně rozpracované, hluboce etické motivy a výjevy z této knihy se staly ideovou základnou a kameny nových náboženství, a stejně tak posloužily jako námět pro vznik mnoha vysoce umělecky ceněných literárních, divadelních, hudebních či výtvarných děl od starověku až po současnost. Skrze studium židovských písemností se nám dostává odpovědí na sporné nábožensko-právní otázky, dále se z nich dozvídáme důležité informace o nejstarší podobě češtiny a v neposlední řadě poskytují svědectví

o podobě židovského osídlení v různých etapách českých dějin. V renesanční době, označované za „zlatý věk“ židovských dějin, kdy byla této skupině obyvatel dána větší míra svobody, se poprvé výrazně projevilo jejich nadání a inteligence, která jim zajistila úspěch v mnoha vědních i humanitních oborech. Jejich tvorba z této doby obohatila český literární a vědecký fond o mnoho hodnotných děl. Židovský literární odkaz je plný příběhů z historie, kdy mu bylo nejhůře a přece se díky své mravní síle, víře ve vlastní vyvolenost a naději v lepší budoucnost dočkal konce utrpení.

Právě ve vyhrocených situacích, nerovných zápasech, kdy nebyla Židům dána žádná možnost se postavit na odpor, se projevila neskutečně silná vzájemná solidarita členů tohoto společenství, důstojnost a etické cítění, které pomohlo jedincům obstát i v nelidských podmínkách. V prostorách terezínského ghetta se ukázalo, jak se dá nepřímo, za pomoci umění, bojovat o zachování lidské důstojnosti. Židé zde kromě posílení svých charakterových vlastností, kterými byly především obětavost, empatie a oddanost vlastnímu národu, dokázali, o jak schopnou, inteligentní, praktickou a všestranně nadanou skupinu lidí se jednalo. Z umělecké tvorby, která toto období zachycuje, jasně vyvěrá touha zanechat svědectví o nespravedlivém příkoří, a ukázat jak neetické je toto iracionální povyšování se jednoho národa nad druhým a jak katastrofální z něj mohou plynout důsledky.

V současné době působí na území naší republiky mnoho organizací a spolků, jež svojí činností usilují o neustálé poukazování na tuto černou kapitolu dějin a prostřednictvím komplexně zpracovaných programů vnáší osvětu mezi současnou mládež. Zároveň se snaží připomínat jak vysokých kulturních i etických hodnot dosahovali členové národa, kteří se stali oběťmi tohoto běsnění. Jedná se především o Židovské muzeum v Praze, které nabízí svým návštěvníkům širokou škálu kulturních akcí, zabývajících se problematikou židovství. Dále projekt Lauderovy školy, vychovávající své studenty k uctívání hodnot judaismu a jeho dlouholeté tradice, časopis Roš Chodeš, zabývajících se současným stavem jednotlivých Židovských obcí, a v neposlední řadě samotných 10 židovských obcí. Prostřednictvím činnosti těchto organizací se nám stále zpřítomňuje ona tragédie minulosti, avšak na druhou stranu nám skrze své aktivity pomáhají učit se životu v rozličnostech, bez predsudků, a zachovávat demokratické principy ve společnosti. Paradoxem zůstává, že právě národ, který svými náboženskými spisy dal vzniknout základním idejím, na nichž je vystavěna současná demokratická společnost, zakusil nejvíce bezpráví a ponížení.

POUŽITÉ ZDROJE

Odborná literatura

- 1) Co by měl každý vědět o židovství. 1. vyd. Praha: Kalich, 2000. 201 s. ISBN 80-7017-205-3 (brož.)
- 2) DE LANGE, N. R. M. Svět Židů: kulturní atlas. 1. vyd. Praha: Knižní klub, 1996. 240 s. ISBN 80-7176-325-X.
- 3) DE VRIES, S. Ph. de. Židovské obřady a symboly. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2009. 299 s. Světová náboženství. ISBN 978-80-7021-963-8 (váz.)
- 4) CHLÁDKOVÁ, Ludmila. Terezínské ghetto. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1991. 46 s. ISBN 80-206-0283-6.
- 5) JAKUBEC, Petr; KULÍŠKOVÁ, Alžběta; TVRZNÍKOVÁ, Lenka. Židovský Turnov: Židovská kultura kolem nás v minulosti i současnosti. In Židovský Turnov. 1. Turnov: Muzeum Českého ráje v Turnově, 2011. ISBN 978-80-87416-05-1
- 6) JOHNSON, Paul. Dějiny židovského národa. Vyd. 2. Praha: Rozmluvy, 2007. 591 s. ISBN 978-80-85336-38-2 (brož.)
- 7) Kultura proti smrti: stálé expozice Památníku Terezín v bývalých Magdeburských kasárnách. 1. vyd. Praha: Oswald, 2002. 255 s. ISBN 80-85433-82-6 (váz.)
- 8) LANGER, Jiří. Devět bran: chasidů tajemství. Praha: SEFER, 1996. 343 s. Prózy; sv. 3. ISBN 80-85924-11-0
- 9) PĚKNÝ, Tomáš. Historie Židů v Čechách a na Moravě. 2. přeprac. a rozš. vyd. Praha: Sefer, 2001. 702 s. Judaika; sv. 10. ISBN 80-85924-33-1 (váz.)
- 10) MENCLOVÁ, Věra - VANĚK, Václav. Slovník českých spisovatelů. 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Libri, 2005. 822 s. ISBN 80-7277-179-5 (váz.).

- 11) NEWMAN, Ja'akov et al. Judaismus od A do Z: Slovník pojmů a termínů. 1. vyd. Praha: Sefer, 1992. 285 s. Judaika; Sv. 1. ISBN 80-900895-3-4.
- 12) NOSEK, Bedřich - KREJČOVÁ, Helena. Židé v českých zemích: Příloha k Atlasu univerzálních dějin židovského národa : (10.-20. století). 1. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1995. 18 s. ISBN 80-7187-040-4
- 13) PUTÍK, Alexandr - SIXTOVÁ, Olga. Dějiny Židů v Čechách a na Moravě: [průvodce expozicí: Maiselova synagoga]. I, Od počátků po emancipaci: Židovské muzeum v Praze, 2005. 107 s. ISBN 80-86889-00-9 (brož.)
- 14) SPIEGEL, Paul. Kdo jsou Židé?. Vyd. 1. Brno: Barrister & Principal, 2007. 228 s. ISBN 978-80-87029-07-7 (brož.)
- 15) VEČEŘOVÁ, Petra. Židovské památky v Čechách, na Moravě, ve Slezsku. 1.vyd.Praha: Olympia, 2009. 293 s., [24] s. barev. obr. příl. Navštivte. ISBN 978-80-7376-142-4 (brož.)
- 16) VESELÁ-PRUDKOVÁ, Lenka. Židé a česká společnost v zrcadle literatury: od středověku k počátkům emancipace. Praha: NLN, 2003. 153 s. Knižnice Dějin a současnosti; sv. 20. ISBN 80-7106-430-0 (brož.).
- 17) Židé: dějiny a kultura: [židovské dějiny a myšlení od biblických dob do současnosti: Židé v Čechách a na Moravě.]. 2.dopl. vyd. V Praze: Židovské muzeum, 2002 dotisk. 143 s. ISBN 80-85608-43-X (brož.)

Internetové zdroje

1, židovské hřbitovy [online]. Poslední úprava stránek 14. 05. 2009 [cit. 2011-04-20].

Dostupné z WWW: <<http://www.zidovskehrbitovy.cz/>>

2, židovská obec v Praze [online]. Poslední úprava stránek 11. 03. 2009 [cit. 2011-04-12].

Dostupné z WWW:< <http://www.kehilaprag.cz/index.php?lang=cs>>

3, 9bran.[online]. Poslední úprava stránek 13.1. 2010. [cit. 2011-05-03]. Dostupné z WWW

<<http://www.9bran.cz/>>

4, klezmer [online]. Poslední úprava stránek 12. 5. 2010 [cit. 2011-04-06]. Klezmer. Dostupné

z WWW: <<http://www.klezmer.cz/>>

5, Holocaust [online]. Památník Terezín. Poslední úprava stránek 22. 3. 2001 [cit. 2011-02-

15]. Dostupné z WWW:< <http://www.holocaust.cz/>>

6, český rozhlas [online]. Poslední úprava el. článek 16. 10. 2009 [cit. 2011-03-12]. Dostupné

z WWW: < http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/zpravy/_zprava/646351>

7, Federace židovských obcí ČR [online]. Poslední úprava 2011 [cit. 2011-01-20]. Dostupné

z WWW: <<http://www.fzo.cz/ros-chodes/>>

PŘÍLOHY

1) rozhovor

Rozhovor s pedagogy Lauderových škol

Dobrý den,

Jmenuji se Iveta Faltysová, a v rámci své bakalářské práce s názvem Přínos židovské kultury a jejích hodnot české společnosti, bych Vám ráda položila několik otázek týkajících se této problematiky. Cílem rozhovoru je dozvědět se o více informací osobnostech pedagogů, působících na Vaší škole, a samozřejmě také o instituci samotné.

Nejprve bych Vám ráda položila několik otázek souvisejících se židovstvím.

- 1, Jakou úlohu přikládáte židovskému náboženství v dnešní sekularizované společnosti?
- 2, Jakým způsobem se židovství dotýká Vašeho života a jak ho ovlivňuje po osobní či profesní stránce?
- 3, V čem spatřujete největší odkaz židovství pro současnou společnost?

Nyní přejdeme na otázky týkající se Vaší profese.

- 4, Potřeboval(a) jste k výkonu své práce nějaké speciální vzdělání (kromě vysokoškolského s pedagogickým zaměřením)?
- 5, Jak se liší výuka na běžných školách od výuky na Lauderových školách, jaká je hlavní filosofie této školy?
- 6, Jak se necháváte inspirovat židovstvím ve Vašich vyučovacích hodinách?
- 7, Jaké netradiční způsoby výuky sám(a) ve své praxi na žáky aplikujete?
- 8, Kdybyste měl(a) srovnat zahraniční instituce podobného typu s vaší školou, je zde něco co byste u vás změnil(a)?
- 9, Do jakých projektů jste se se svými žáky v nedávné době zapojil(a)? (V rámci spolupráce s Židovským muzeem a židovskou náboženskou obcí v Praze).
- 10, Na jaké úrovni je spolupráce školy s rodiči žáků a širokou veřejností?

Děkuji za Váš čas a úsilí.

Nashledanou.